Az ókori Róma művészete

1. Róma történetének szakaszolása az államformák szerint

- Királyság (i. e. 8. sz.- i. e. 6. sz.)
- Köztársaság (i. e. 6. sz.- i. e. 1. sz.)
- Császárság (i. e. 1. sz. – i. sz. 5. sz.), (a 4. században a birodalom végleg kettészakad, a keleti rész tovább él egészen a 15. századig)

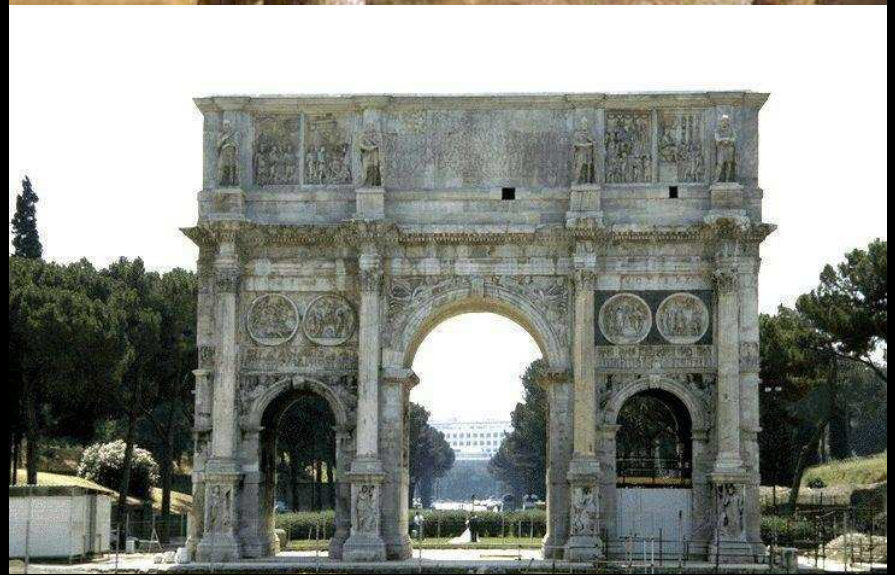

2. Vallás Rómában

- A görög Olümposz isteneihez hasonló római Pantheon
- Türelem más népek isteneivel szemben (pl. Ízisz vagy Mithras tisztelete a provinciákban és Rómában)

A kezdeti keresztény ellenesség után, a 4. században fordulat következik be

- 313-ban Constantinus a milánói ediktumban engedélyezi a keresztények szabad vallásgyakorlását
- 380-ban Theodosius államvallássá teszi a kereszténységet, kötelező a birodalom minden polgára számára

3. Etruszkok és görögök

- Két szomszéd, később a rómaiak által leigázott nép volt nagy hatással a római művészet kialakulására

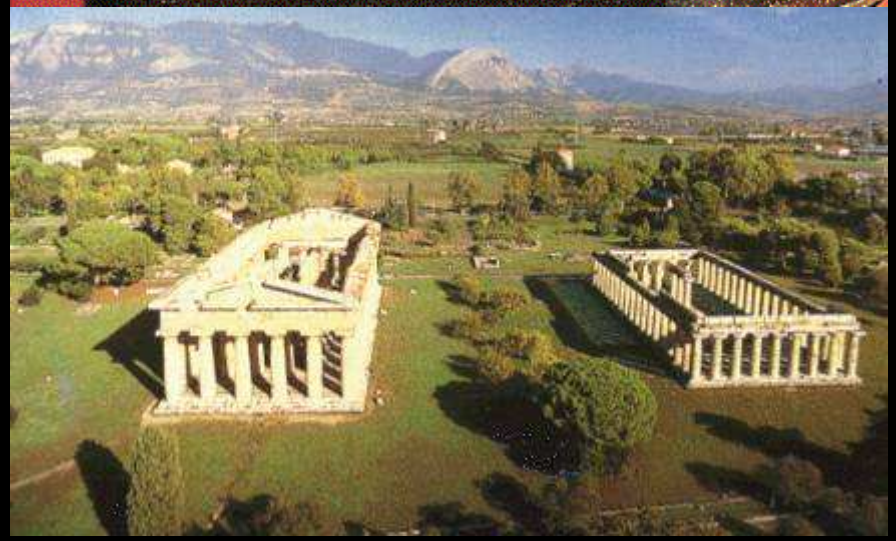

Etruszk sírszarkofág házaspár portréjával, i. e. 7. sz.

- Az etruszk művészet alkotásai nagymértékben a temetkezési szokásaikhoz, túlvilág hitükhöz kötődnek

- A sírhelyeken a szarkofágok fedelén derűsen pihenő, vagy lakomázó figurák, és a falakon lévő festmények a leginkább jellemző alkotások

A szobrok stílusa az egyiptomi és az archaikus görög művészetre hasonlítanak

II. Róma építészete

1. Jellemzői: megnő a belsőterek nagysága

Új térlefedés módok: boltozatok*

*Boltozatok: íves felületű, kőből, téglából falazott, önhordó térlefedő szerkezetek

a/ Dongaboltozat: két párhuzamos falra támaszkodó fél-henger formájú boltozat (lakóépületek, templomok, fürdők, diadalívek, kapuk, vízvezetékek, hidak)

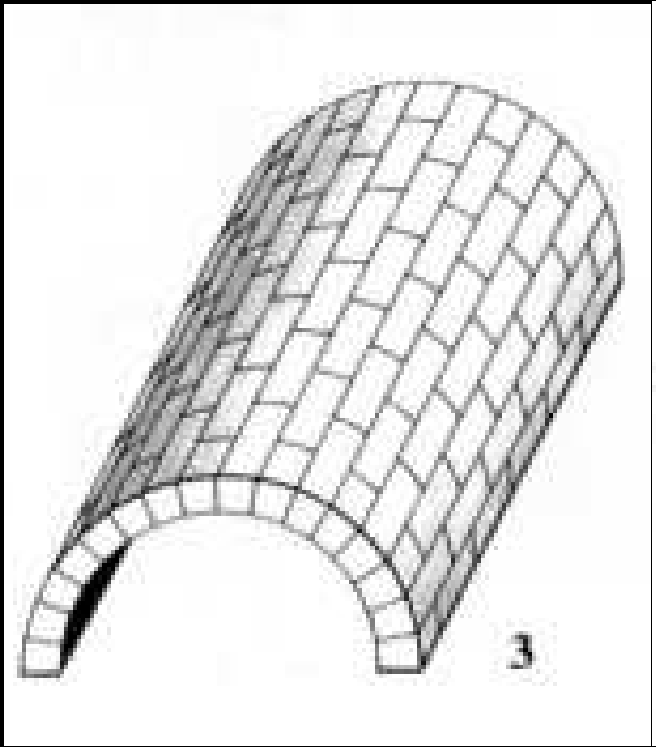

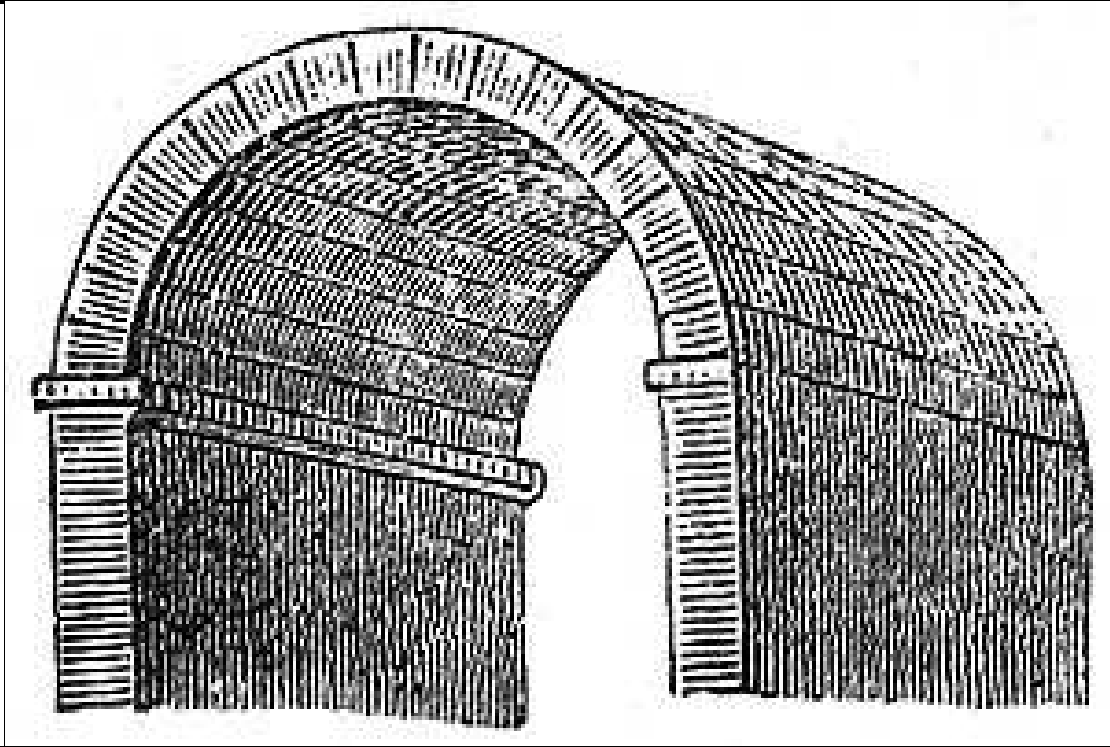

A dongaboltozat alaprajzi jelölése

- Az alaprajzi négyszög rövidebbik végeibe rajzolt félkörök jelölik a dongaboltozatokat az épületek alaprajzán
- Hosszanti (téglalap alaprajzú) terek lefedésére gyakran használják a korban

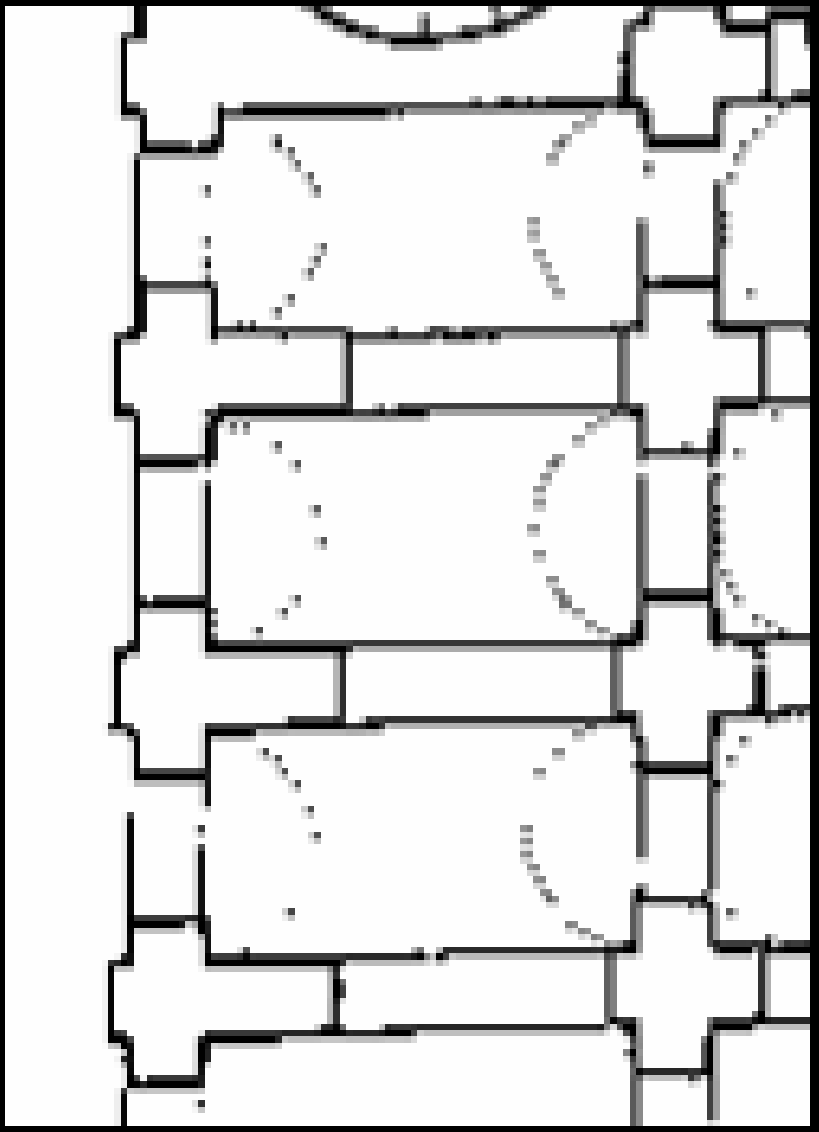

b/ Keresztboltozat: két merőleges helyzetű dongaboltozat metszete

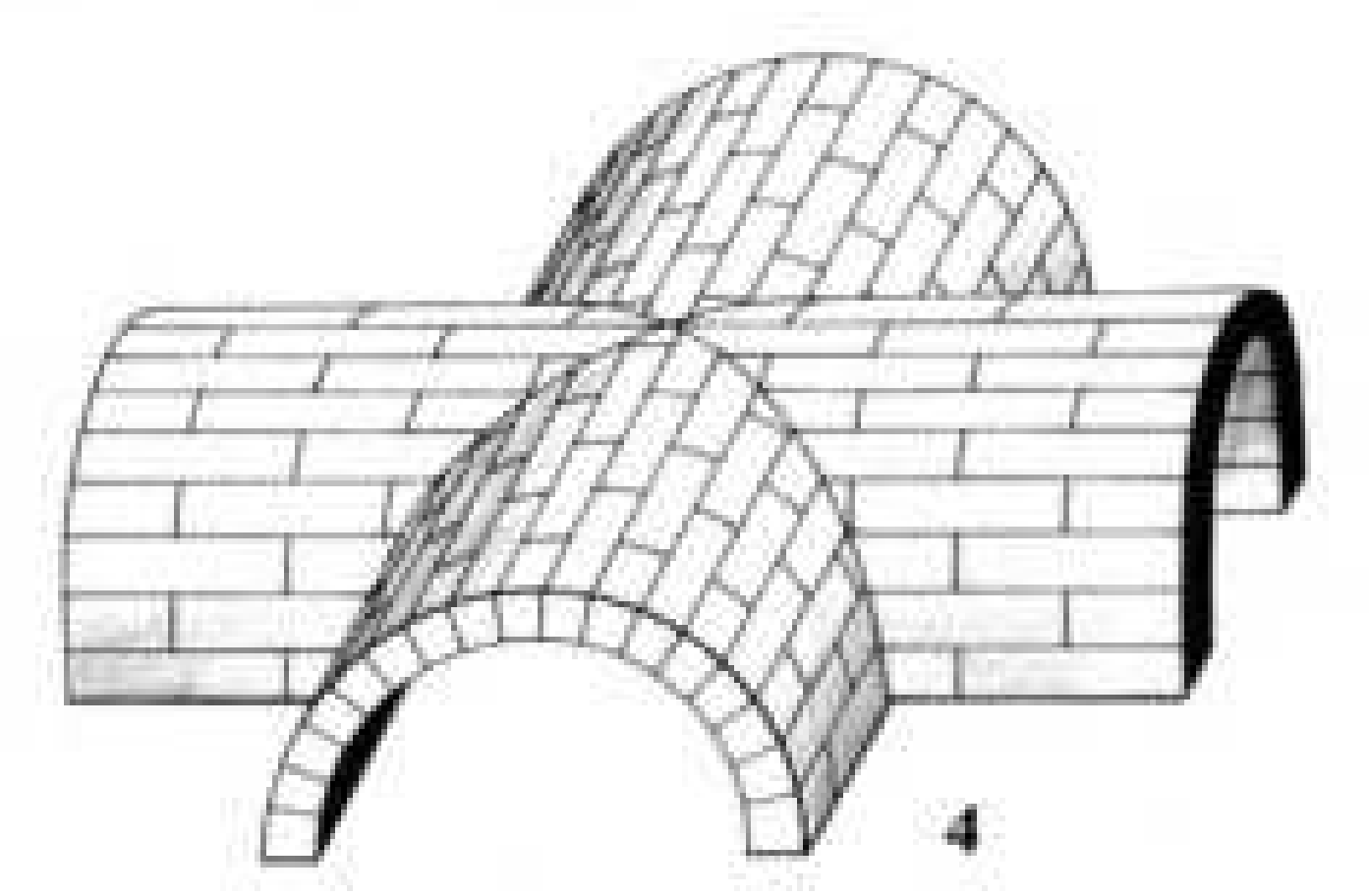

Keresztboltozat

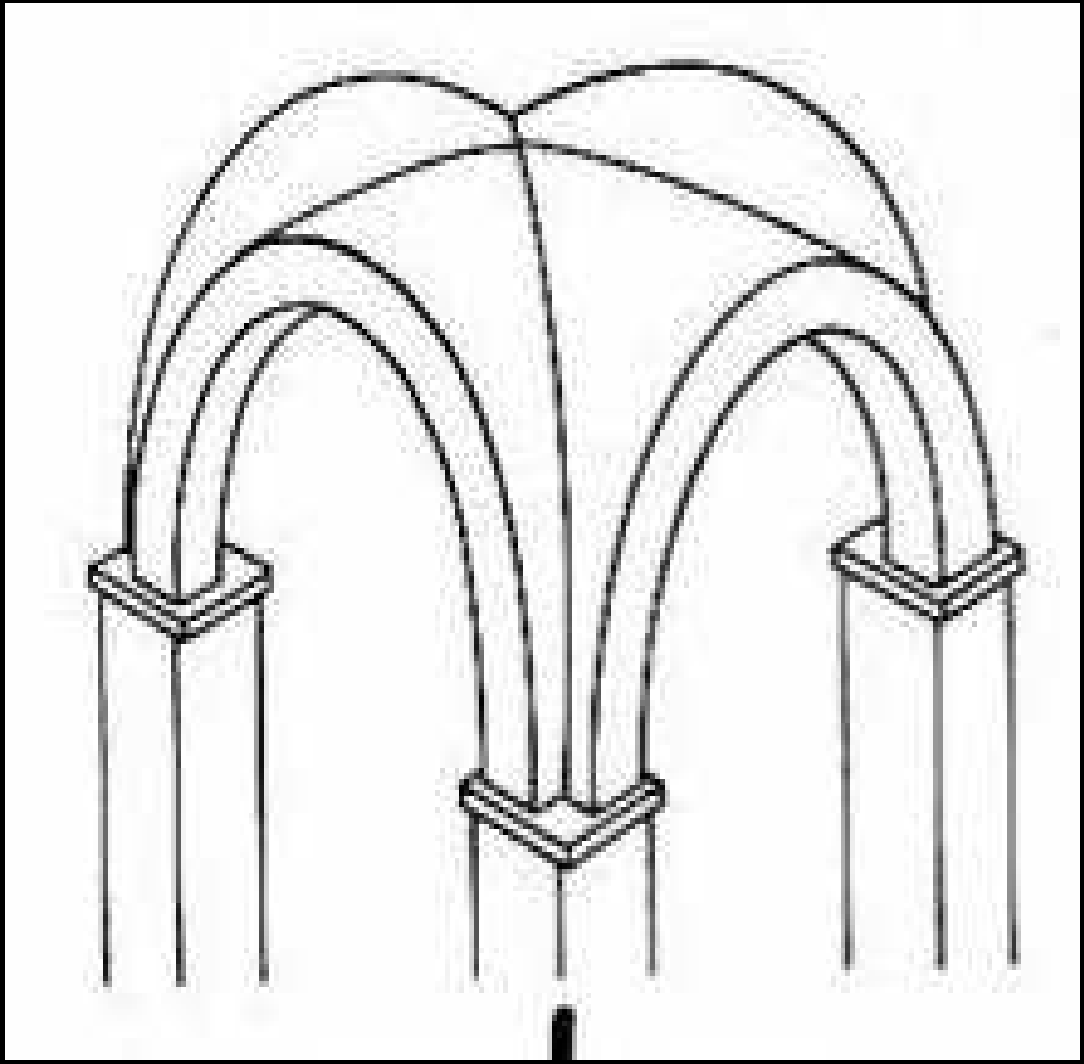

- Négyzetes boltszakasz lefedésére alkalmas
- 4 pontra támaszkodik
- 4 homlokíve és 2 átlósíve van
- 4 boltsüvegből áll

A keresztboltozat alaprajzi jelölése

- A négyszög alaprajzú terek átlói jelölik a kereszt-boltozatos kialakítást

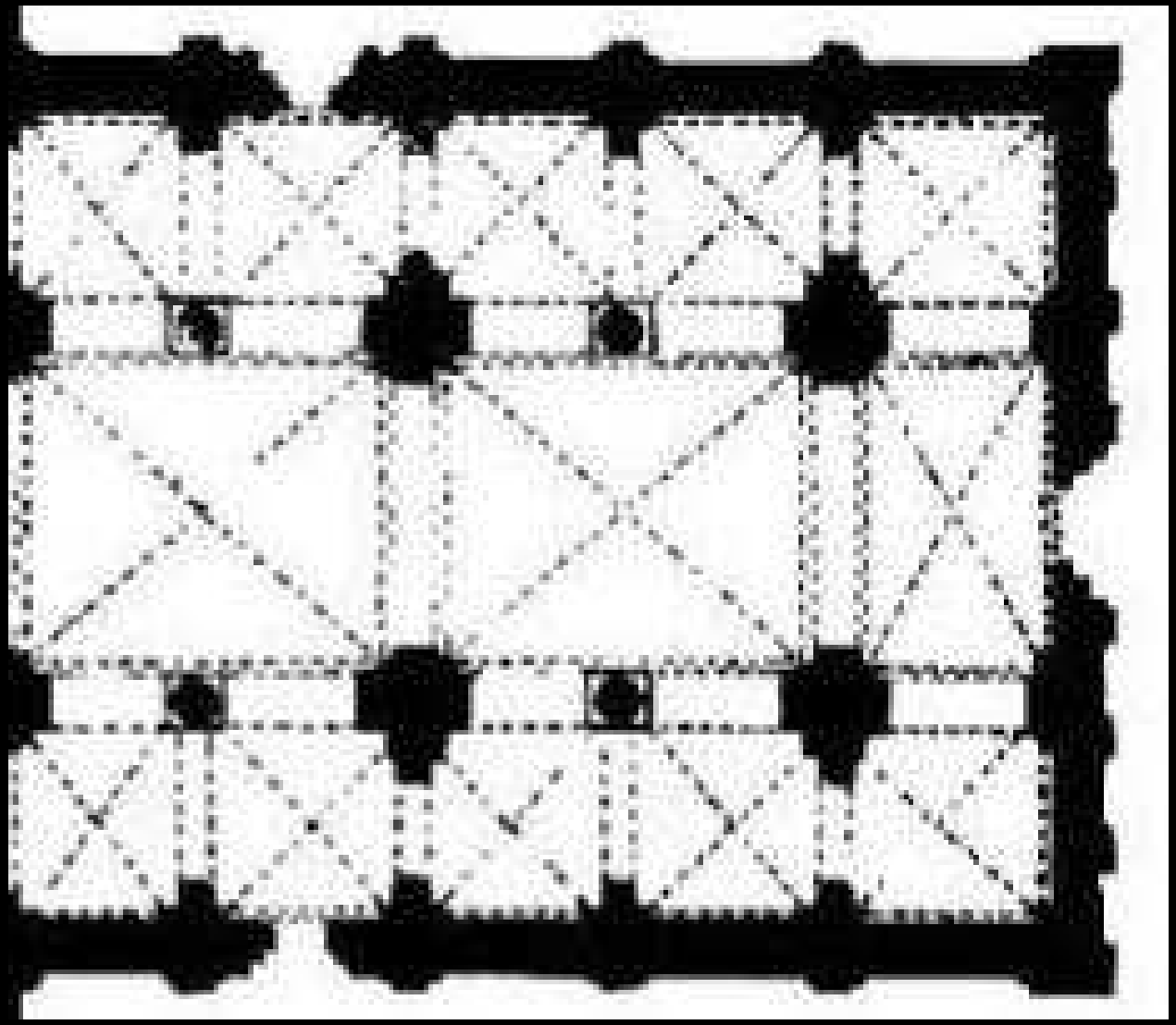

A keresztboltozatok egymás után sorolva tágas, hosszú terek lefedésére is alkalmas

- Paloták, fürdők, bazilikák lefedésénél használták

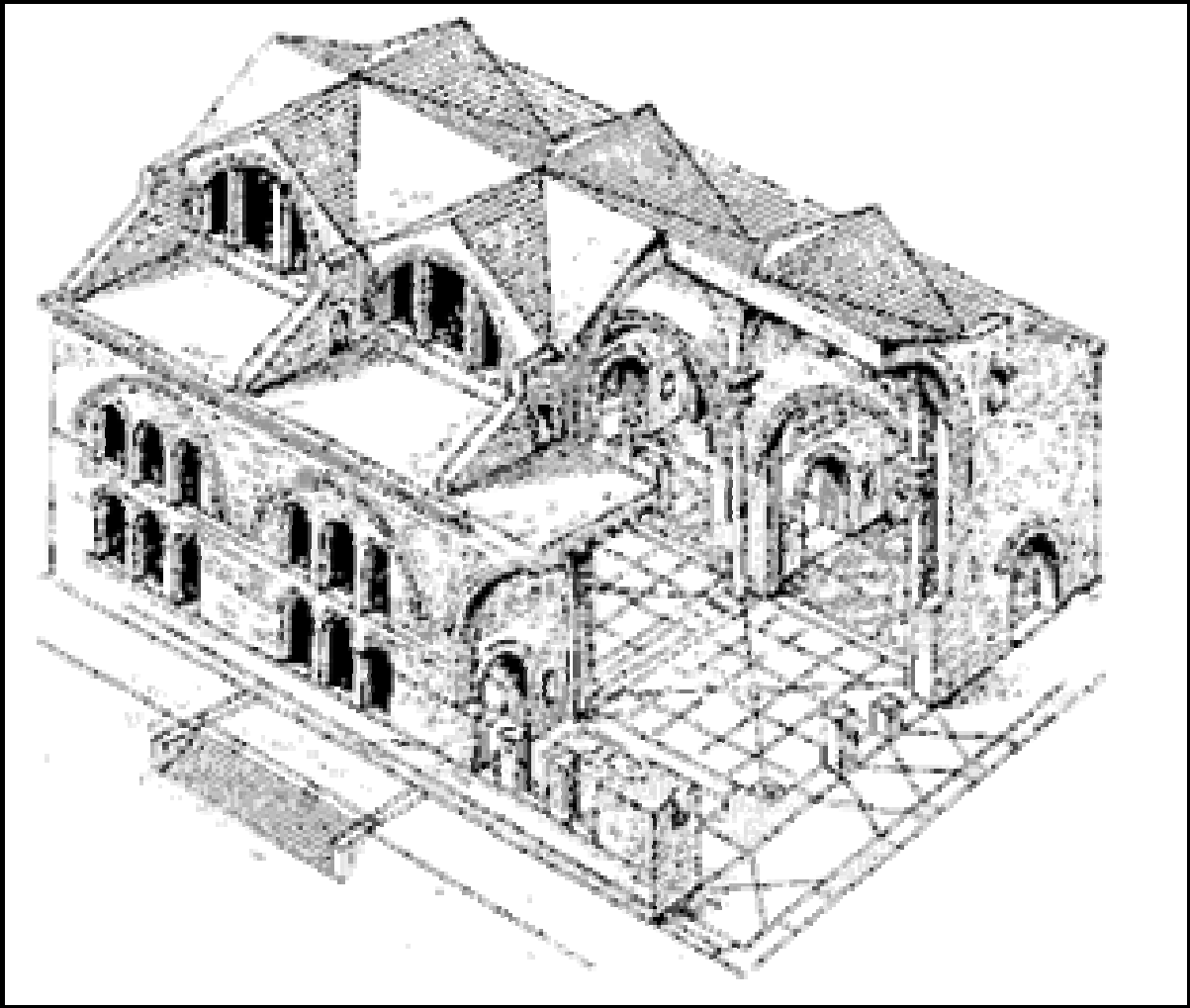

c/ Kupola: félgömb alakú, többnyire kör alaprajzú, általában hengeres falra (kupoladob, tambur) támaszkodik

Az oszlopok használata a római építészetben: 5 klasszikus oszloprend

- Toszkán
- Dór
- Ión
- Korinthoszi
- Kompozit

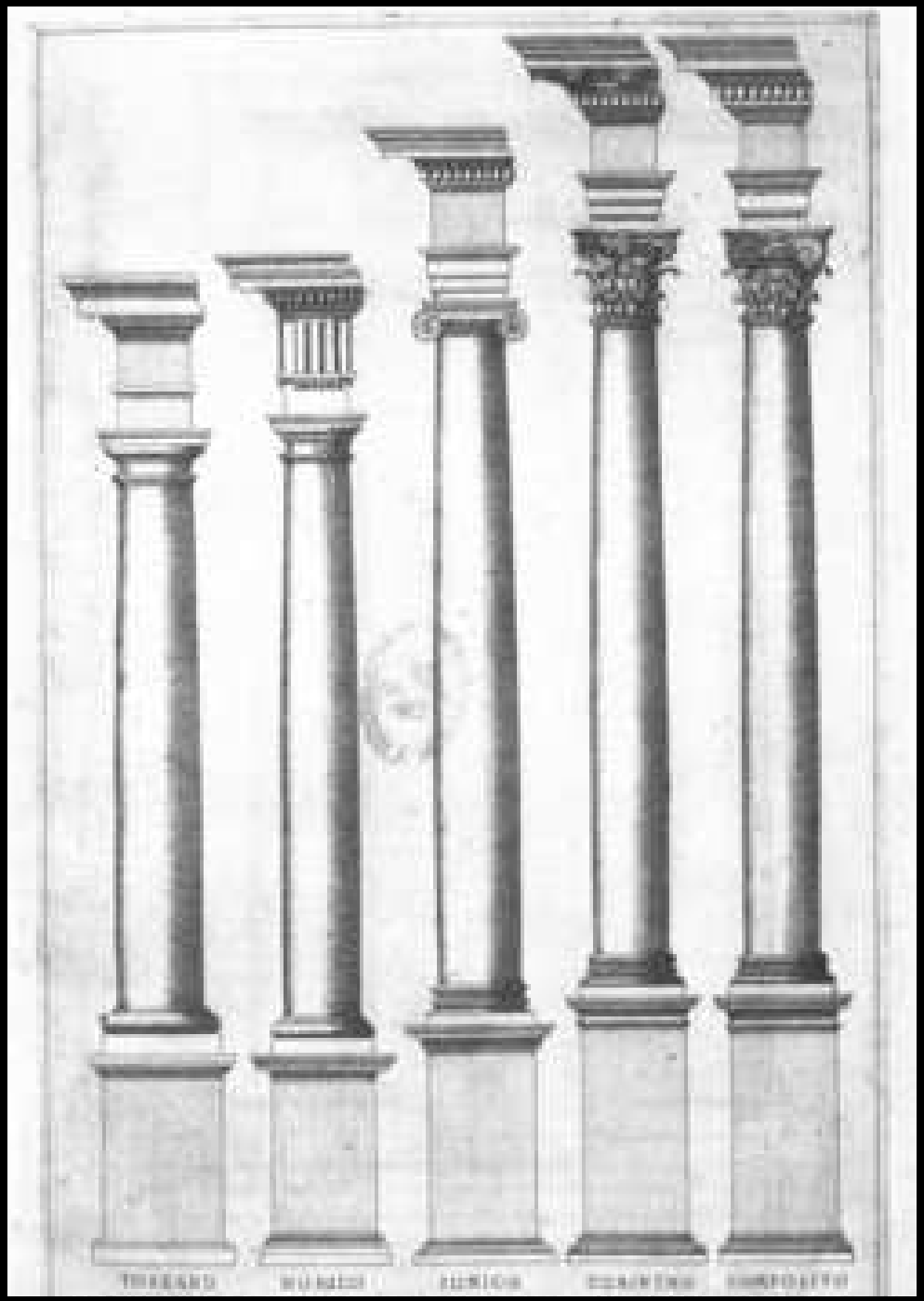

a/ Toszkán oszloprend

- A dór oszloprend etruszk változata (férfias)
- Folyamatos a fríz
- Az abakusz hengeres
- Az oszloptörzs sima, nem kannelúrázott
- Van lábazata (bázis)

b/ Kompozit oszloprend

- Nőies oszloprend
- Fejezetén egyesíti a ión-fejezet volutáját (csigavonalú díszítmény) a korinthoszi akantuszlevél díszével

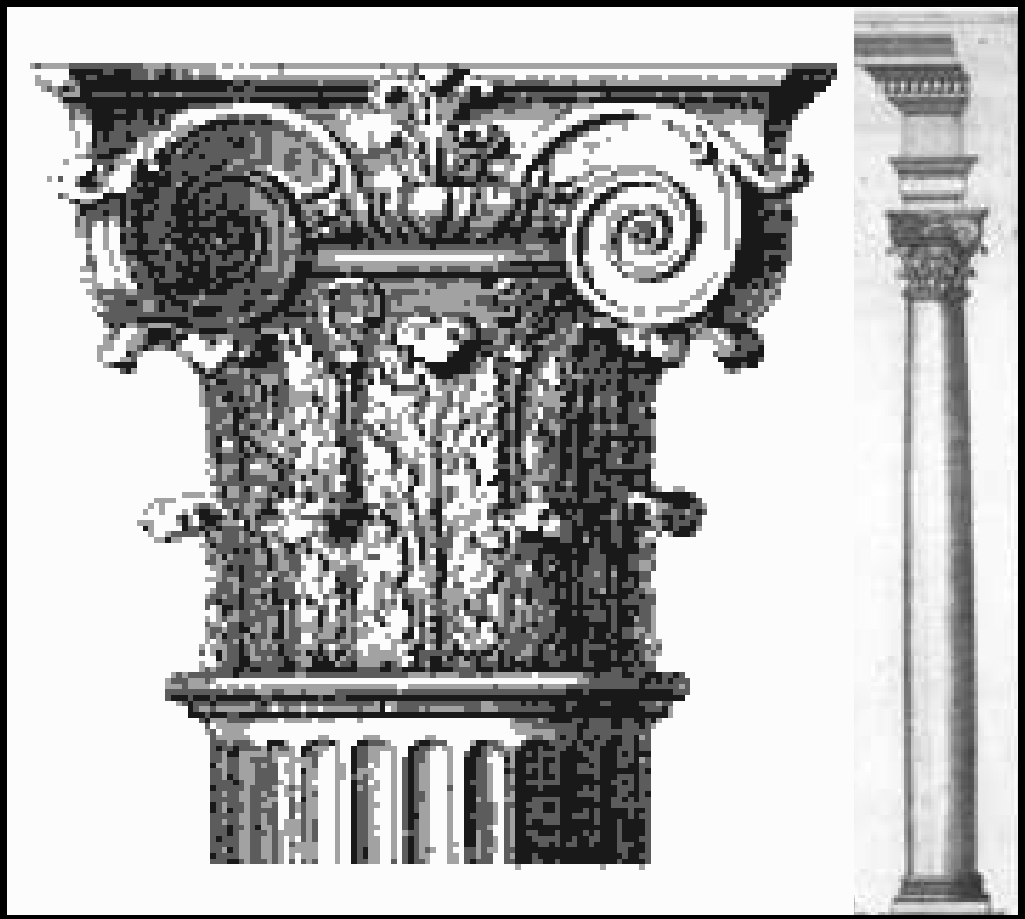

c/ A rómaiak az oszlopot gyakran piedesztálra (emelvény) vagy oszlopszékre állították

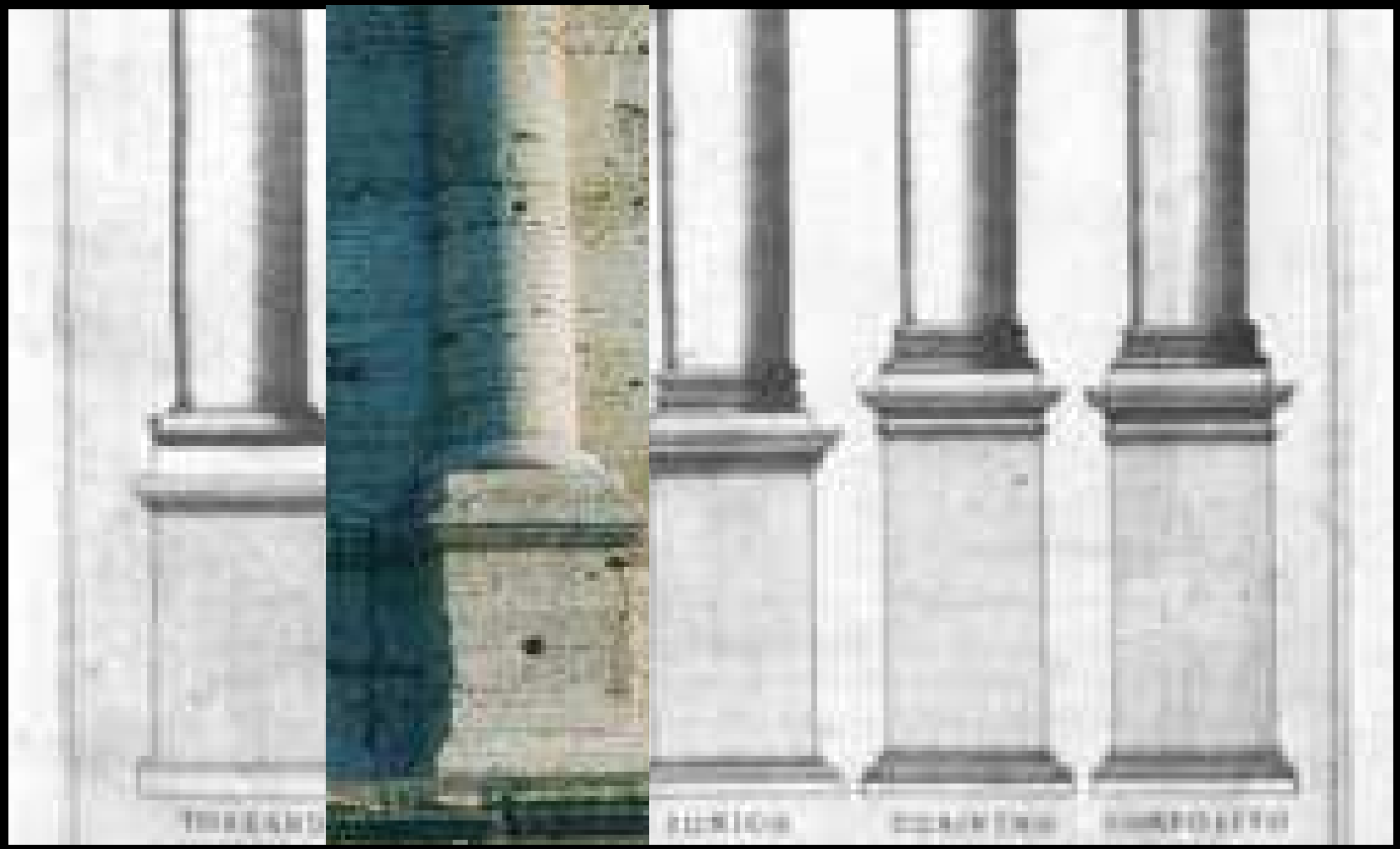

d/ Féloszlopok: az oszlop gyakran csak díszítő szerepet kap

- A falból kiemelkedő oszlopok (féloszlop), tagolják, díszítik a fal felületét, de nem veszik el a fal teherhordó szerepét

Ál-peripterosz

e/ A több emeletes épületeken szintenként más oszloprend: lent az erőteljesebb, fent a könnyebb

- korinthoszi
- ión
- dór

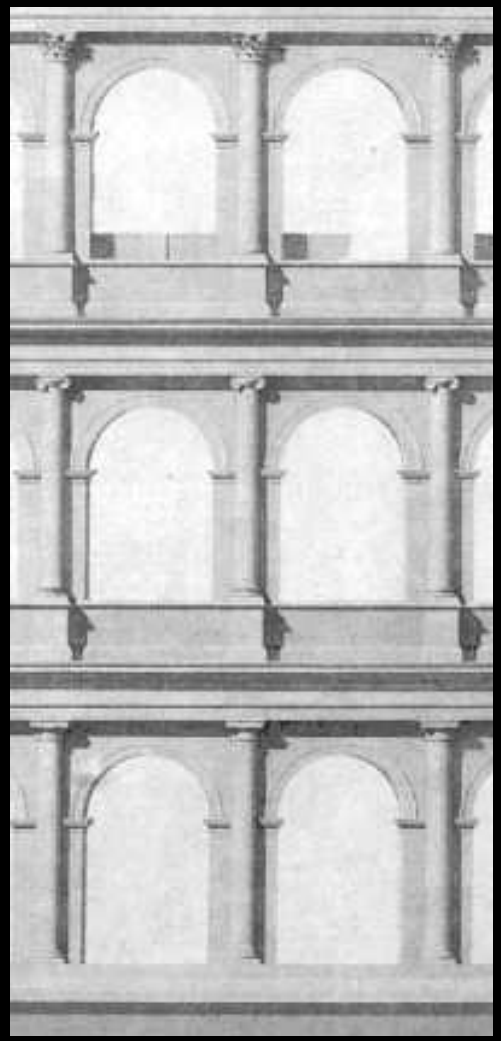

f/ A római építészet jellegzetes szerkezeti megoldása a pillérek (szögletes keresztmetszetű függőleges alátámasztó elemek) tartotta ívek sora

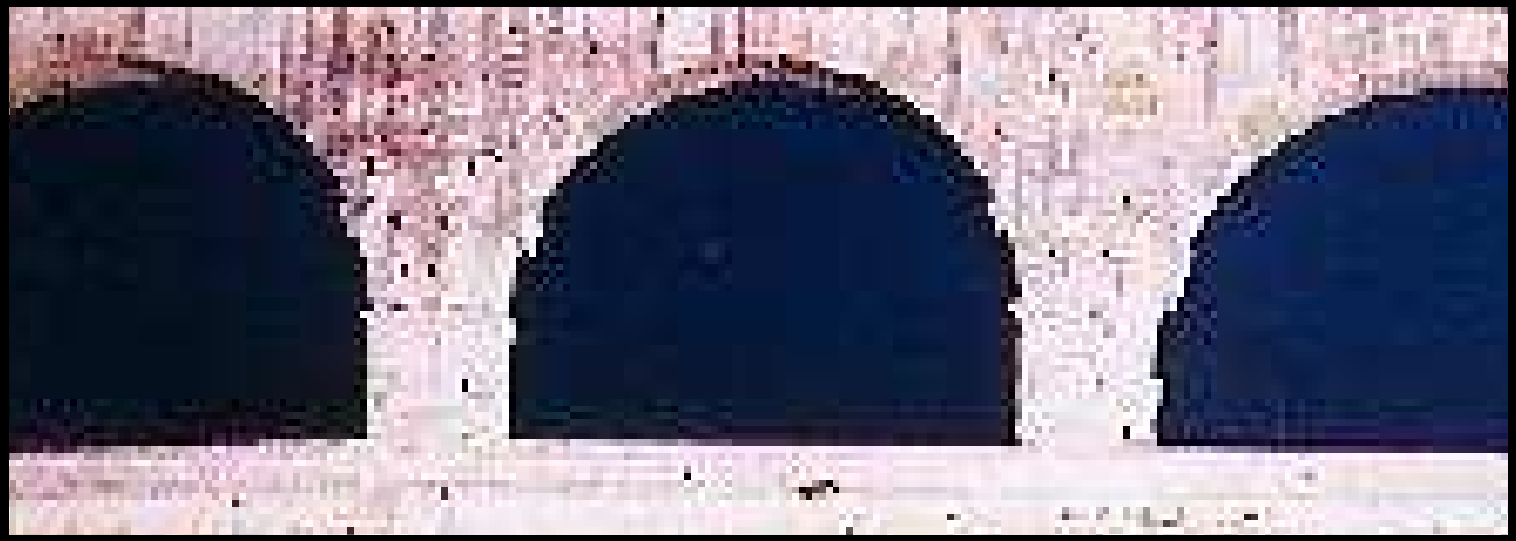

A jellemző görög szerkezeti megoldás: a támaszok, a kör keresztmetszetű oszlopok, vízszintes áthidalást, gerendát hordanak

g/ Colosseum-motívum

- Egyesíti a görög és a római tartószerkezetek elemeit: féloszlopok és vízszintes párkányok kapcsolódnak a pillérek és ívek sorához
- A görög elemek díszítenek, a rómaiak a teherhordók

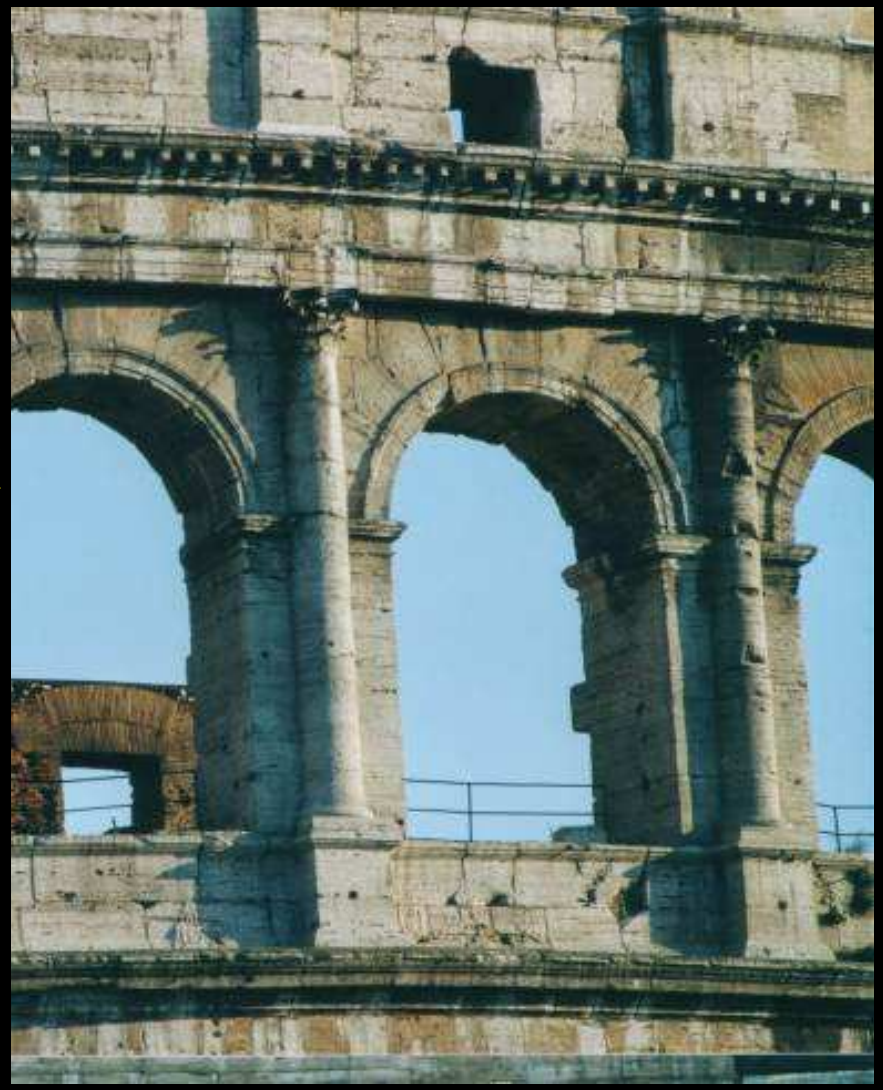

2. Jellegzetes római épülettípusok, példák

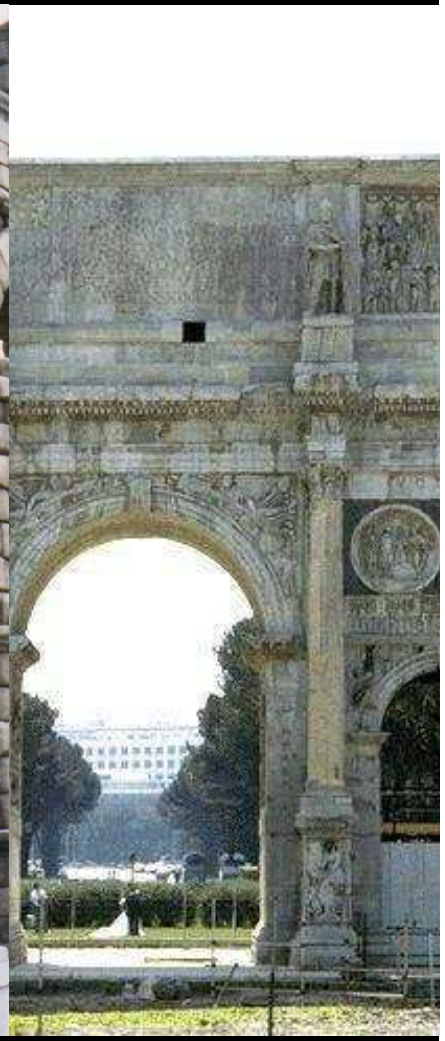

a/ A római templom: a görög és az etruszk templom egyaránt hat kialakítására

Timpanonnal koronázott (nyeregtető fedi), fontos a megjelenésükben az oszlopok (sokszor csak díszítenek: ál-peripterosz)

Az etruszk templomokhoz hasonlóan pódiumra (emelvény) állítják, csak a bejárat felől vezet fel rá lépcső

Alaprajza változatosabb, sokszor több istennek épült

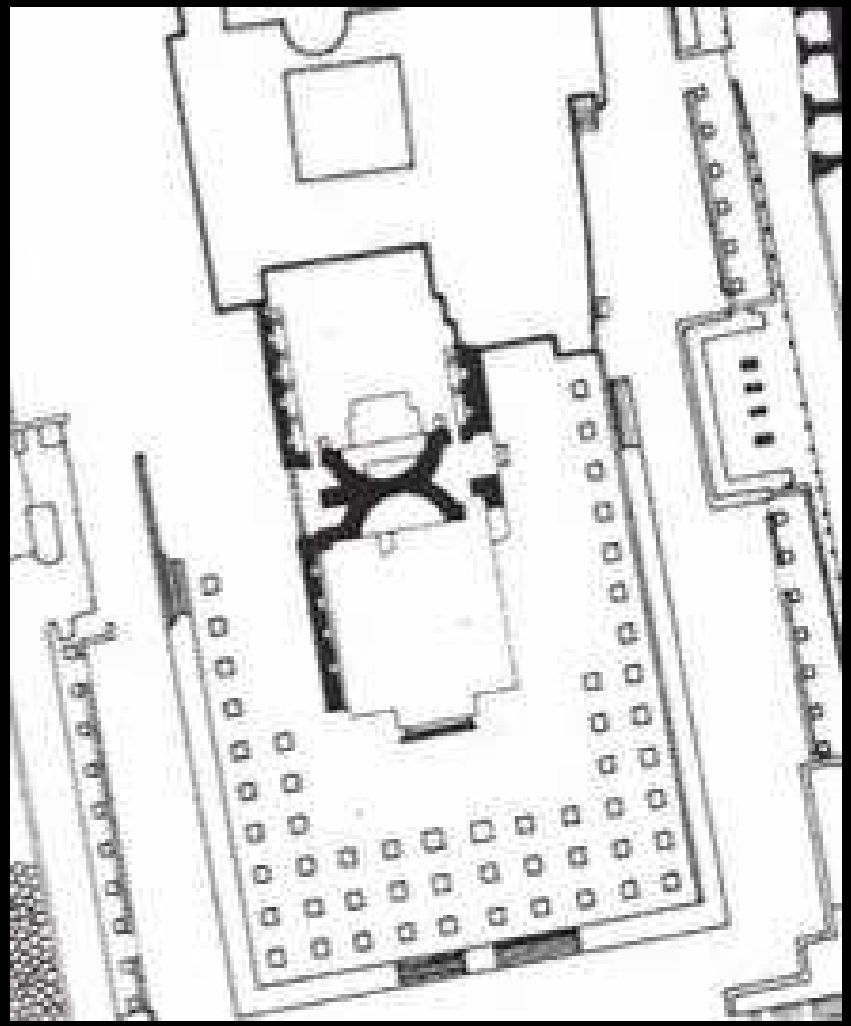

Vénusz és Róma istennő temploma (rekonstrukció)

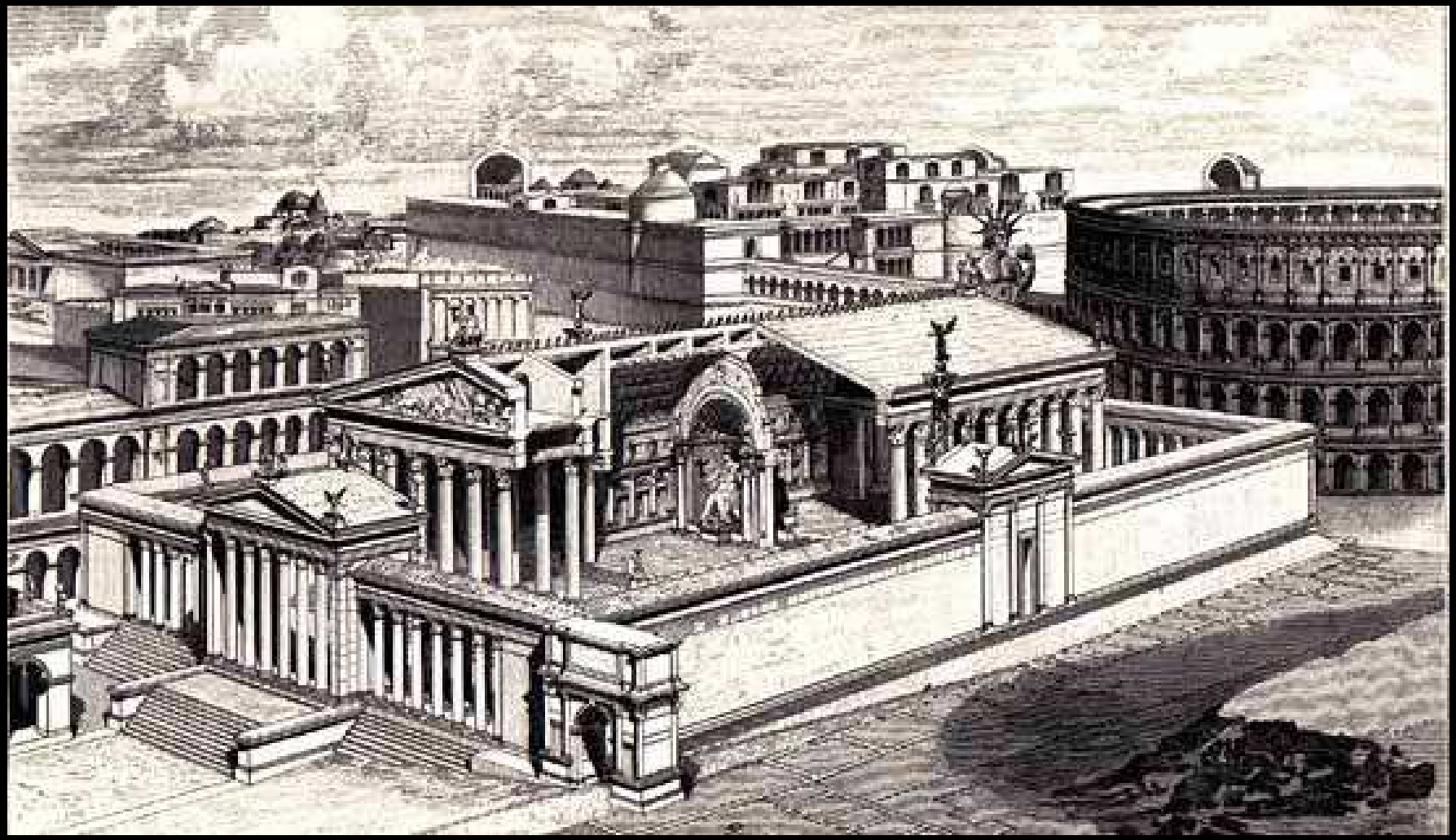

F1.

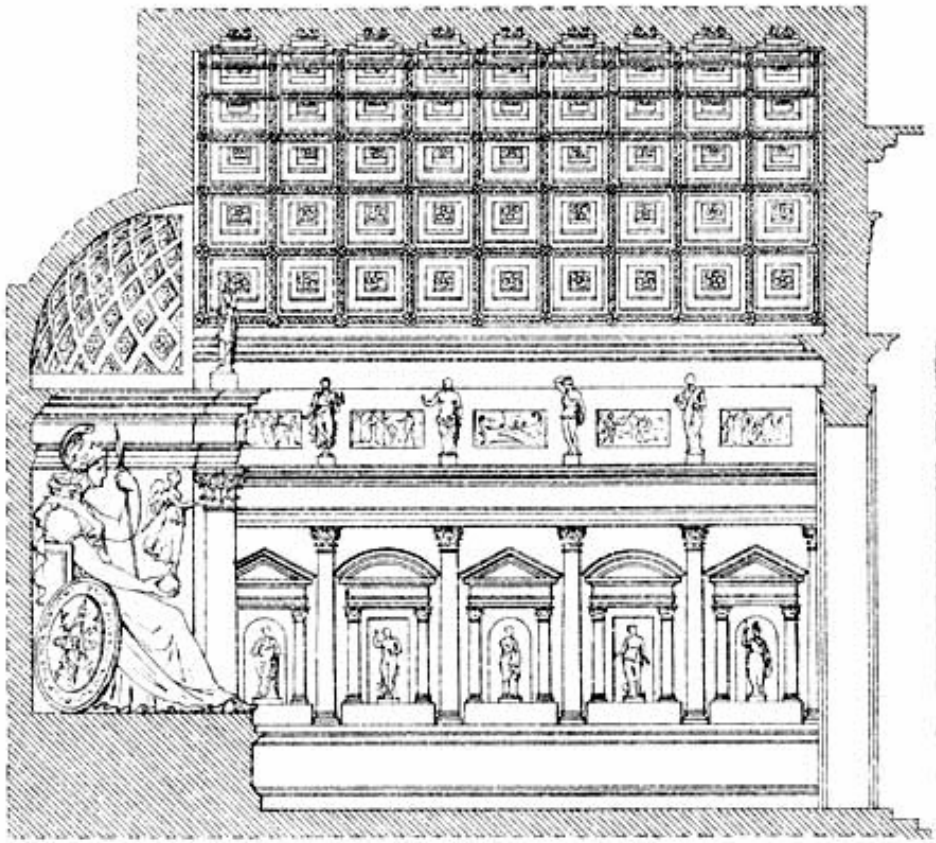

F2.

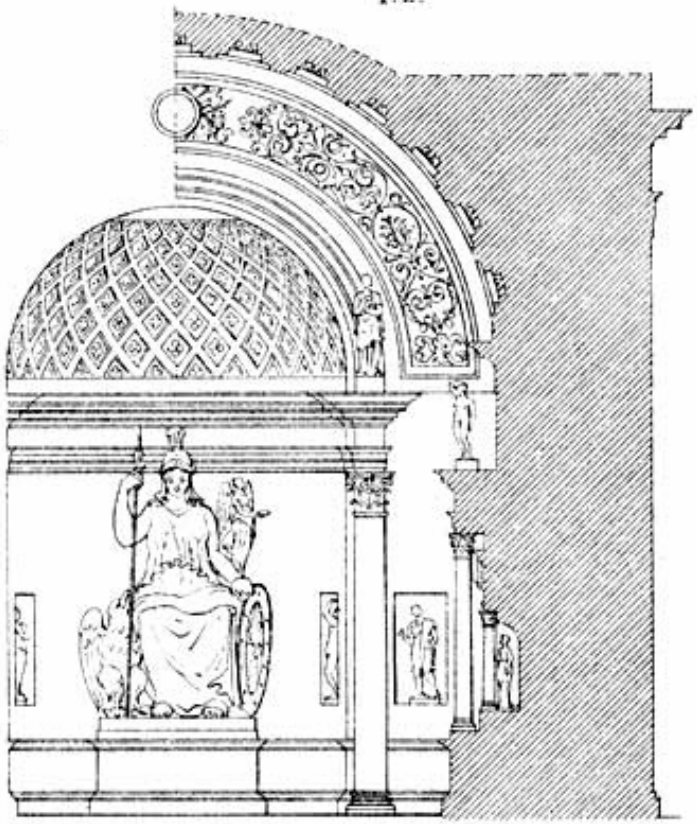

Jupiter temploma a Capitolium dombon

Centrális téralakítás: az építészet történetében fontos szerepet játszó típus (kör, négyzet, szabályos sokszög, görögkereszt)

„Vesta-templom”, 1. sz., Róma

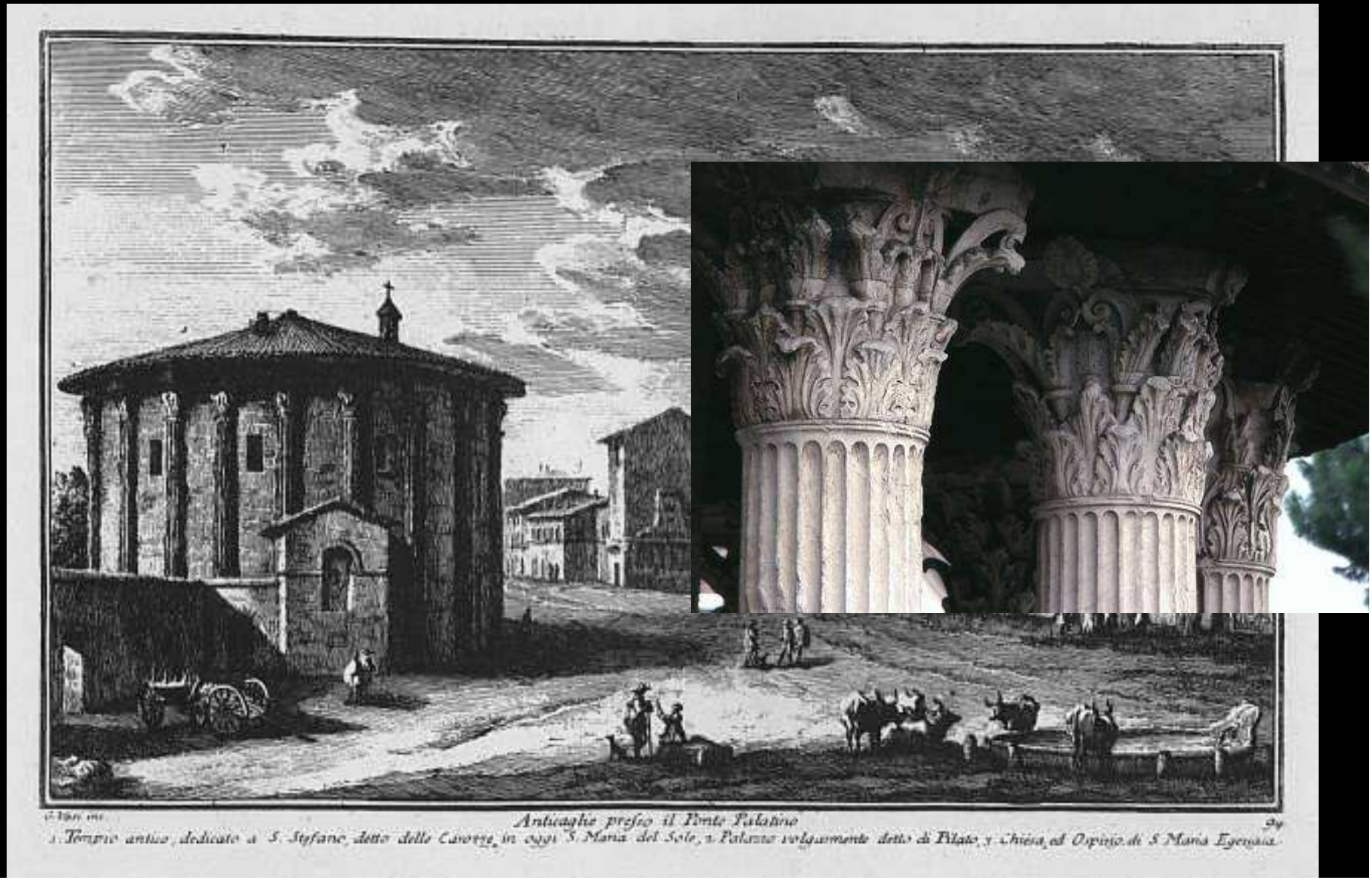

Az úgynevezett Vesta-templom kör alakú celláját korinthoszi oszlopok övezik

Az igazi Vesta-templom a Forum Romanumon állt

A centrális templom és a Vesta-szüzek zárdája

- Ebben őrizték Vesta istennő papnői a családi tűzhely lángját, ami sosem aludhatott ki

A Vesta-templom rekonstrukciója

A császár kor márványba öltöztette a templomokat

- Átépítették a Vesta-templomot is, ennek maradványai láthatóak ma a Forum romjai között
- Oszlopszékekre állított korinthoszi oszlopok övezték

Pantheon, 2. sz., Róma

- „Minden istenek” temploma
- A római építészet talán legnagyszerűbb alkotása
- A kora középkorban keresztény templommá alakították át

Raffaello sírja

- Később hírességeket (pl. Raffaello, a festő) temettek ide, ezért a Pantheon elnevezést szokták más épületekre is használni, amelyekben nagy emberek nyugszanak

Centrális tértípus

- 3 hajóra tagolt, 8 oszlopos, timpanonos előcsarnoka (portikusz) hosszanti irányítást ad, de a belső tér szabályos köre a centrális téralakítás csodálatos példája
- A belsőt körben íves és szögletes fülkék egészítik ki

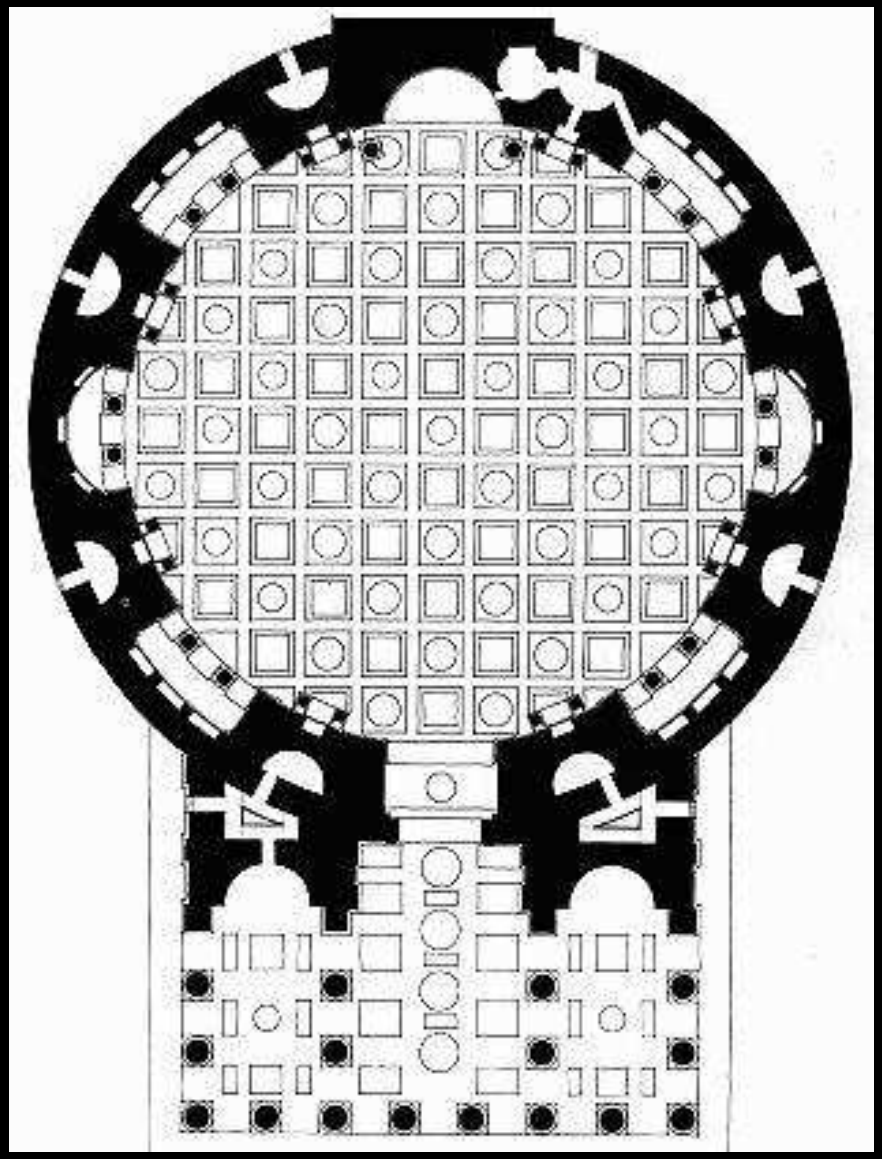

M·AGRIPPA·L·F·COS·TERTIVM·FECIT

A barokk korban két kis toronnyal egészítették ki, amiket azóta elbontottak

Az előcsarnok (portikusz) oszlopai és timpanonja

A főpárkány felirata

A portikusz korinthoszi fejezetei

A színes márványberakással kialakított belső, a bejárat és a falfülkék

A hengeres oldalfal (tambur, kupoladob) tartja a kupolát

- Az oldal falat klasszikus tagozatok (korinthoszi oszlopok, timpanonok, keretezett falfülkék) díszítik

A kupola az ég szimbóluma

Majdnem 1500 évig a legnagyobb kupola

- A kupola négyzetes mélyedésekkel (kazetták) díszített, egykor bronz rózsák voltak bennük
- A kupola padlótól mért magassága 43,2 méter, megegyezik a belsőtér átmérőjével (1:1 arányú)

A belsőtérbe egy szabályos gömb írható

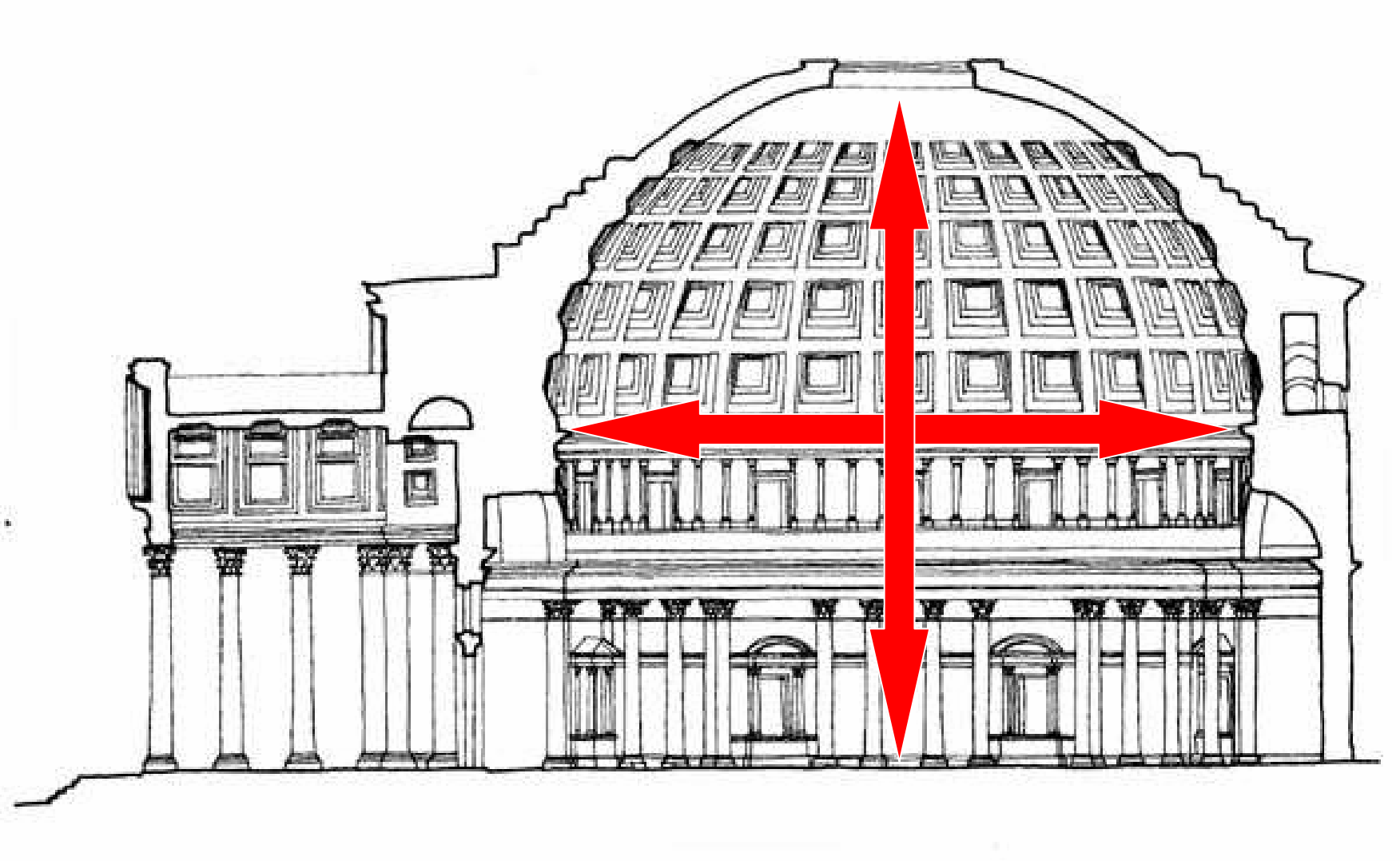

A barokk korban eltávolított bronz rózsákból készítette Bernini a római Szent Péter-templom főoltárának csavart oszlopait

Az egyetlen ablak az opeion, a kupola tetején lévő 9 méteres, kör alakú nyílás

Az opeion (görög opisz: „szem” szóból) mint nap szimbólum

- a tér kiegyensúlyozott, harmonikus arányai, a kupola, az opeion ragyogása, az egyik legszebb terű épületté teszik

b/ A római színház

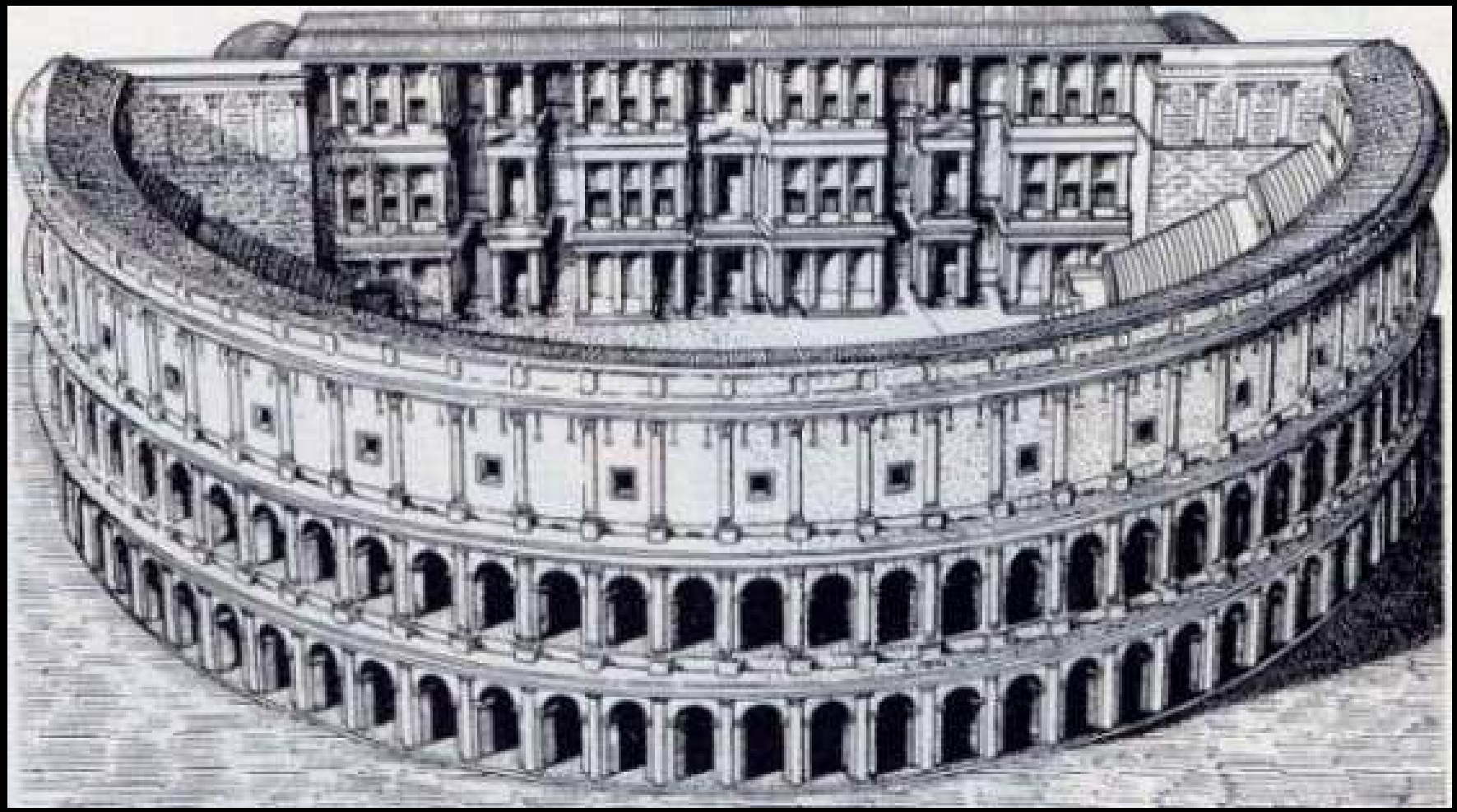

- Főbb részei megegyeznek a görög színházzal
- A nézőtér pillérekkel, boltozatokkal megtámasztott és nem egy domboldal emelkedését használja ki
- A szkéné rendkívül díszes, több szintes

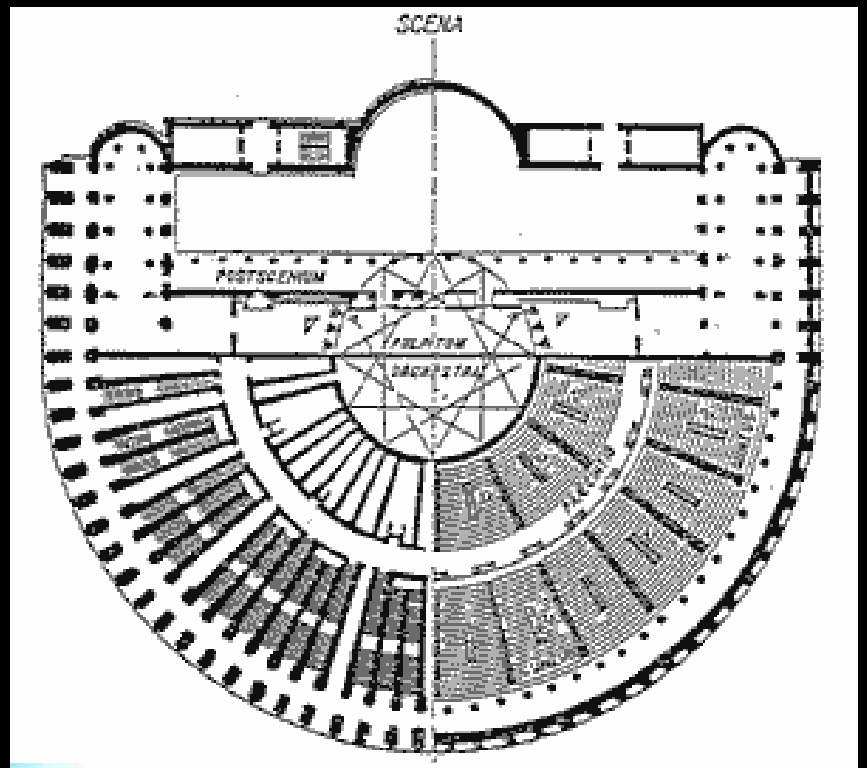

c/ Amfiteátrum: „kettős színház”

- A mai stadionok elődje
- A rómaiak véres látványosságainak, a gladiátorok küzdelmének színtere (ember-állat, ember-ember elleni harca)

Colosseum, 1. sz., Róma

Amphitheatrum Flavium: a Flavius (Vespasianus, Titus, Domitianus) családból származó császárok építették

A középkortól nevezik Colosseumnak, talán az egykor mellette álló, óriási, Nero császárt Napistenként ábrázoló szoborról (kolosszus) kapta nevét

Ovális alaprajzú, részei a nézőtér és a küzdőtér (porond)

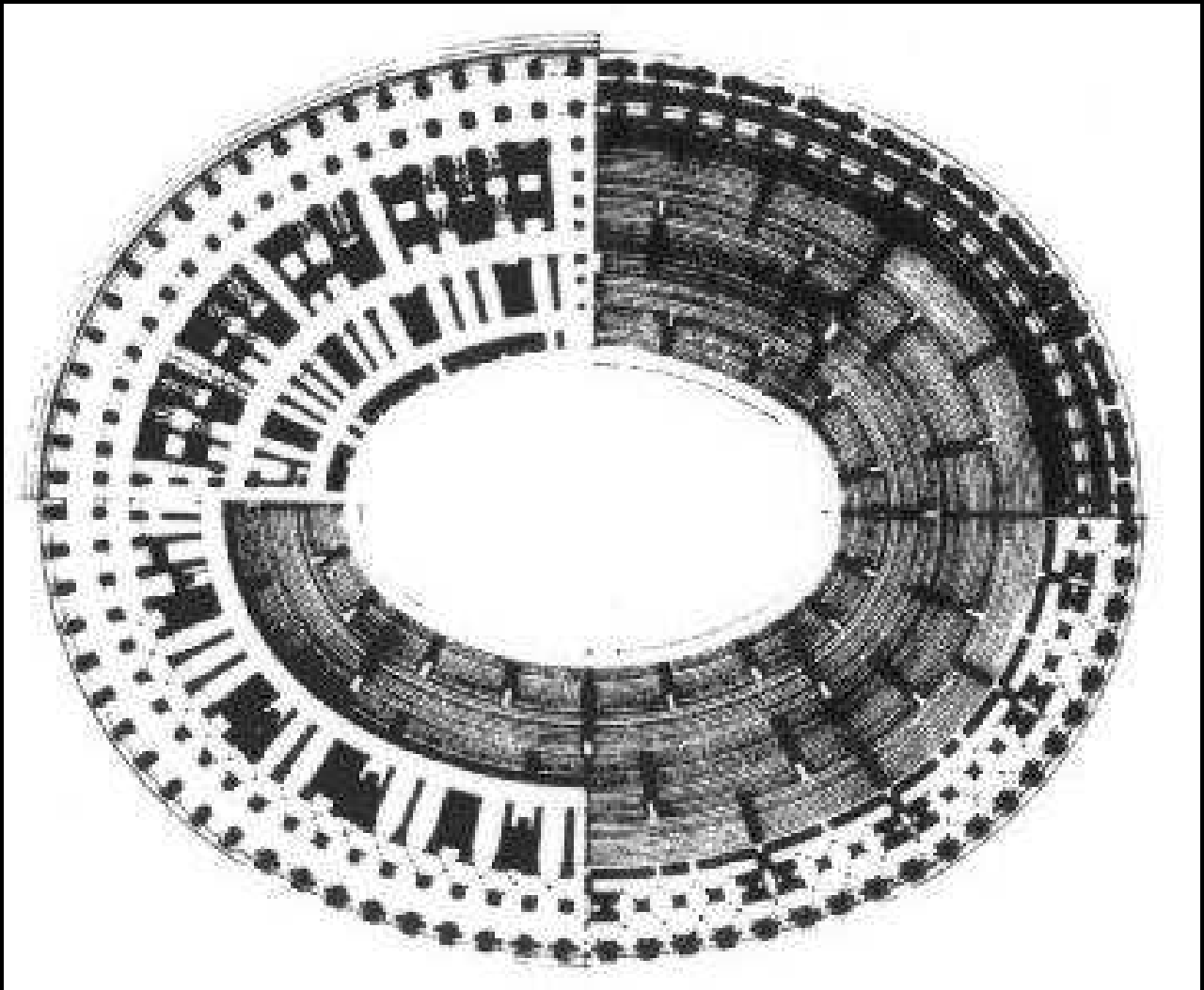

A nézőtér kötelek és rudak segítségével, ponyvával lefedhető volt, erre kiképzett tengerészek végezték ezt a munkát

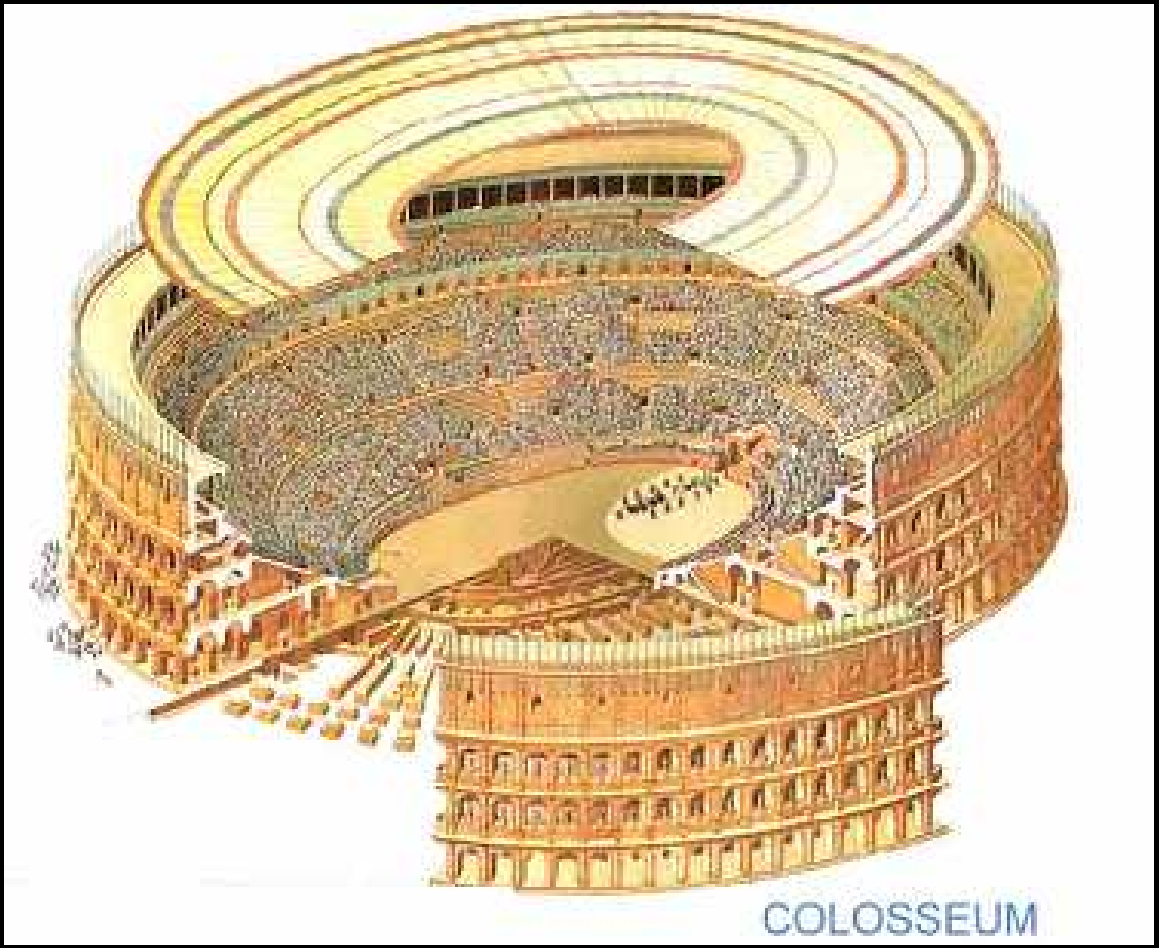

A több mint 50 000 férőhelyes épület pár perc alatt kiüríthető volt, ötletes közlekedő rendszerének köszönhetően

A porond alatt raktárak, folyosók voltak kialakítva

A nézőteret szektorokra osztották, hatalmas pillérek és boltozatok támasztották alá

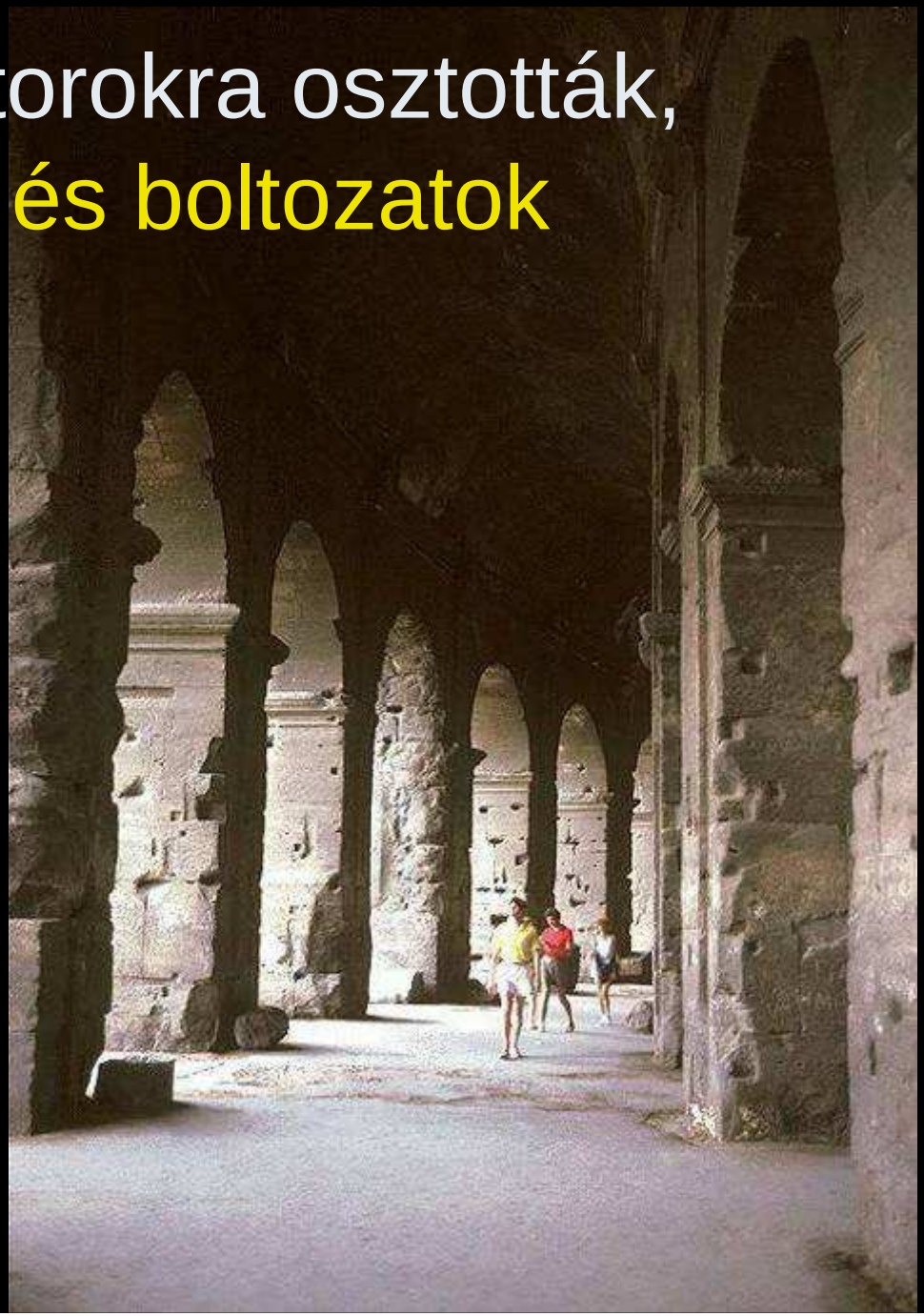

Homlokzata 4 szintes volt: az alsó 3 szint kialakítása a nagyhatású colosseum-motívum, ami az itteni alkalmazásáról kapta a nevét

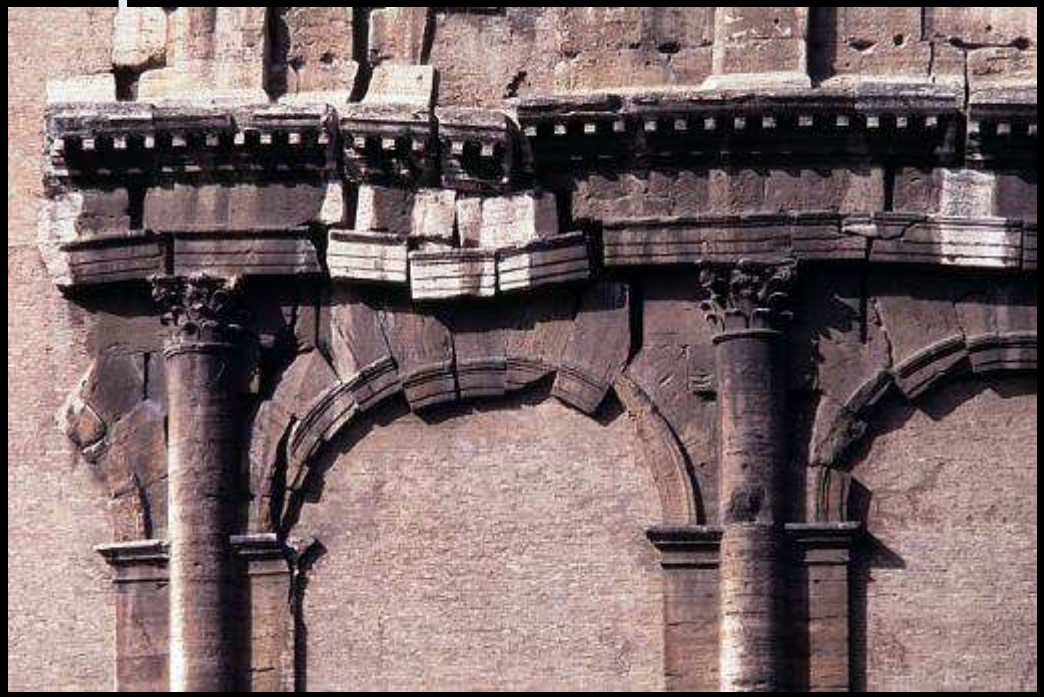

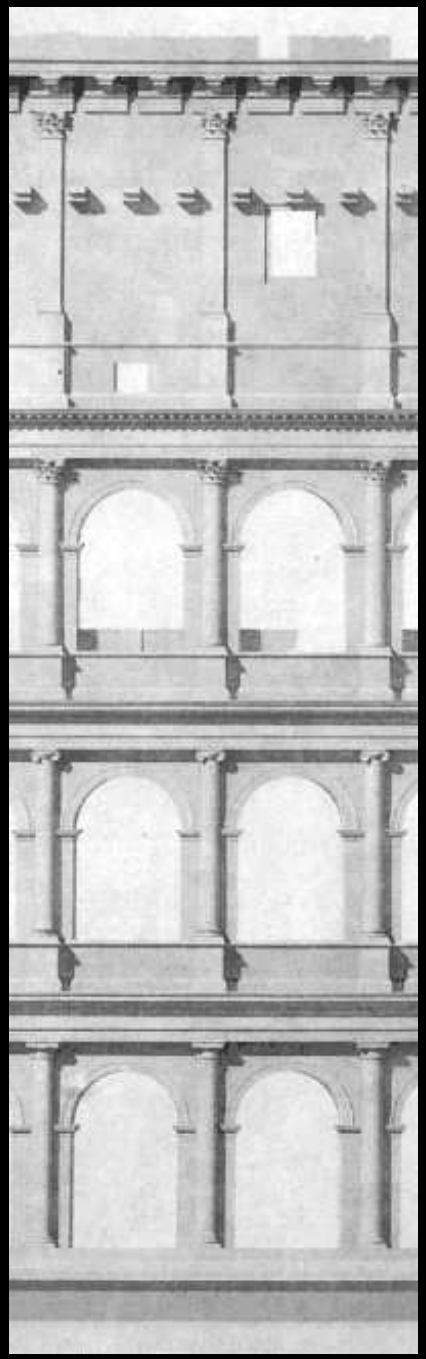

Colosseum-motívum

- Egyesíti a görög és a római tartószerkezetek elemeit: féloszlopok és vízszintes párkányok k
- apcsolódnak a pillérek és ívek sorához
- A görög elemek díszítenek, a rómaiak a teherhordók

Később a reneszánsz és a barokk stílusú épületeken is gyakran feltűnik majd ez a megoldás

A Colosseum legalsó szintje: dór oszlopok

A 2. szint: ión oszlopok

A 3. szint: korinthoszi oszlopok

A 4. szint: téglalap formájú ablakok és korinthoszi fejezetes falpillérek (pilaszterek)

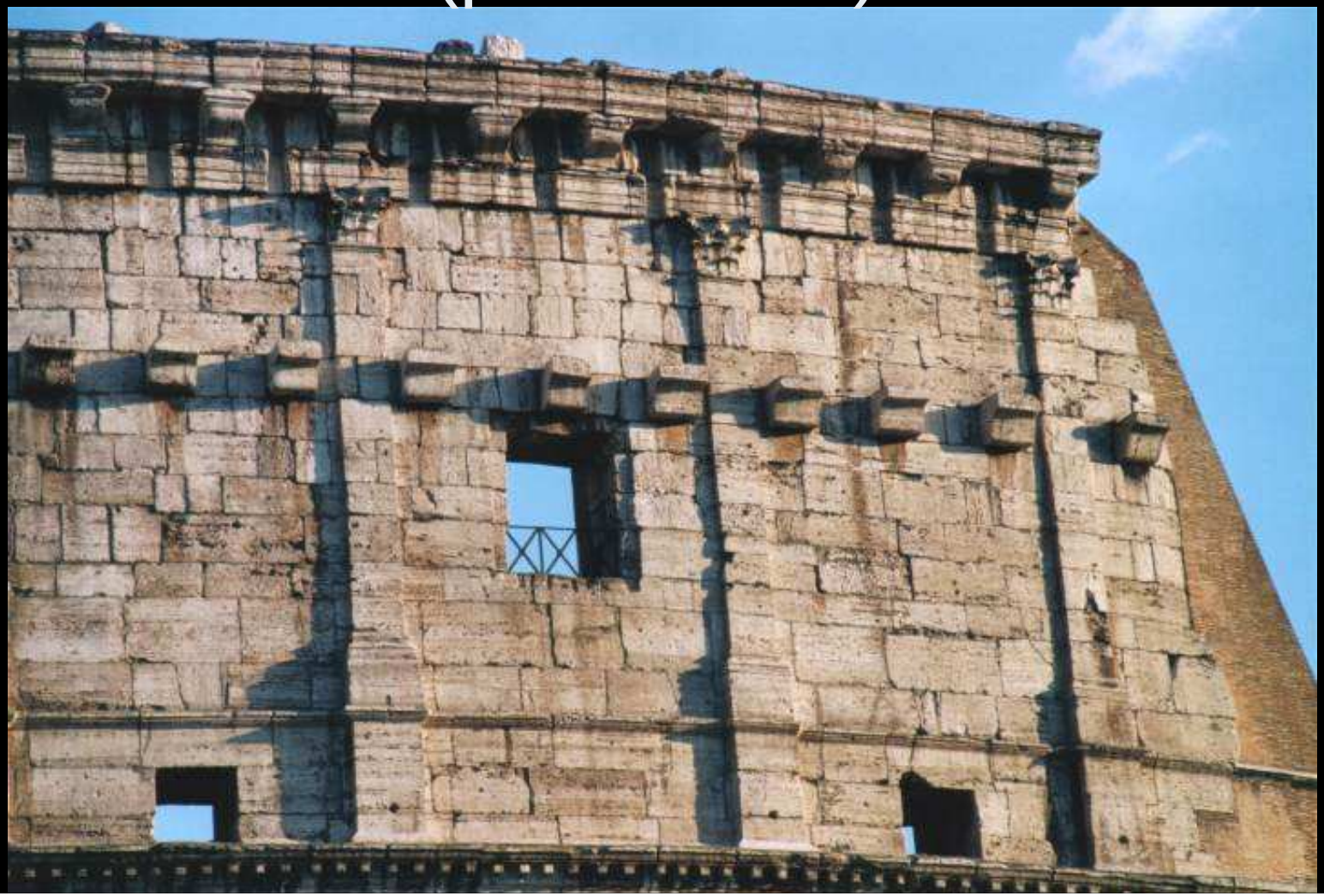

Földrengések pusztították, a középkorban építkezésekhez hordták el köveit

d/ Bazilikák

- A neve a görög baszilké: „királyi épület” szóból
- Nagy, díszes épület
- Belső tere több, párhuzamosan futó, oszlopsorokkal elválasztott térrészből (hajók) áll

Bazilikális keresztmetszet

- A főhajó kiemelkedik a mellékhajók közül és az oldalfalain lévő ablakokon át közvetlenül kapja a megvilágítást

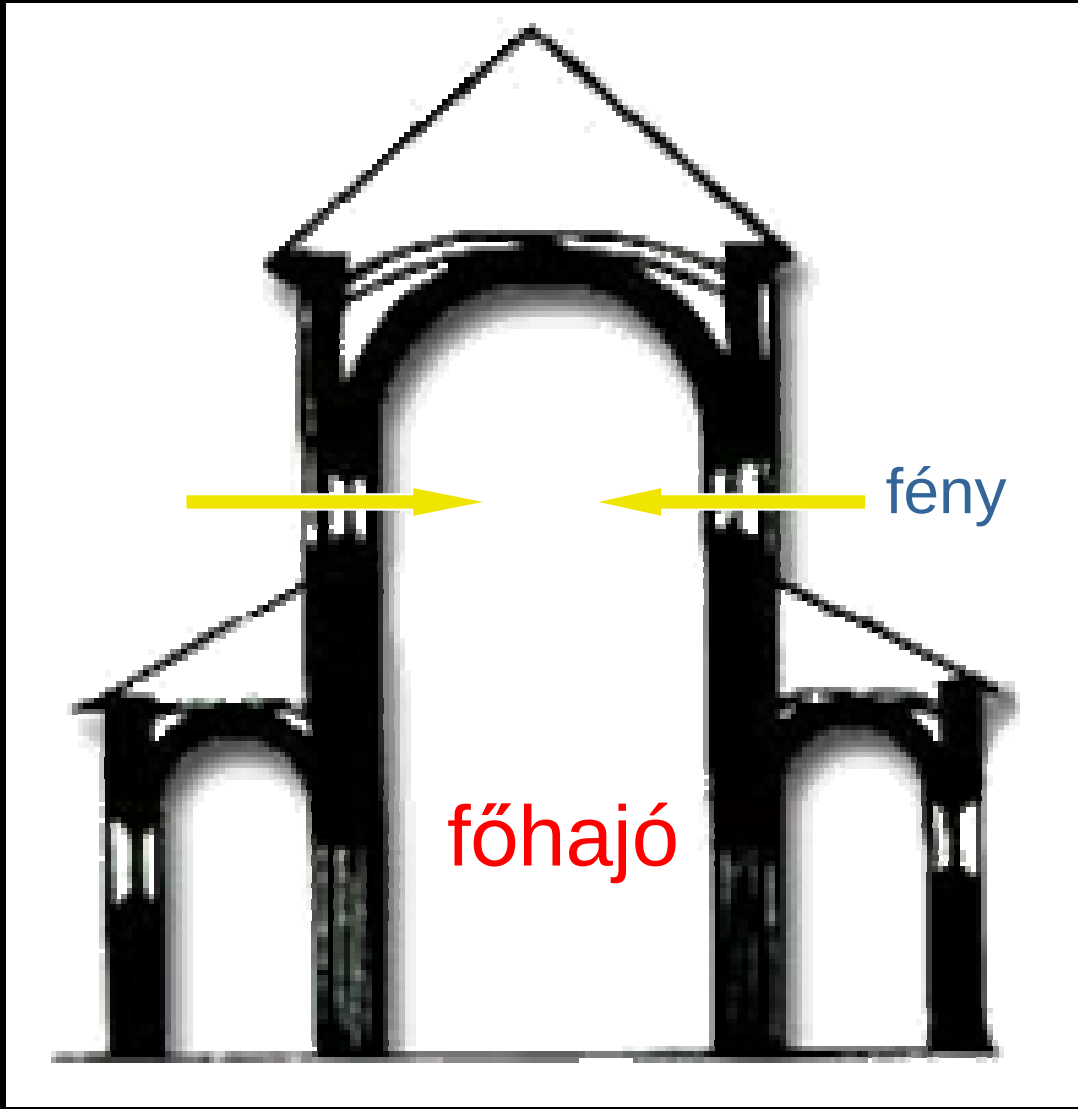

Kezdetben világi rendeltetésű épület: bíróság, vásárcsarnok, sétatér

A Constantinus korától (4. sz.) a keresztény templom veszi mintául kialakítás módját

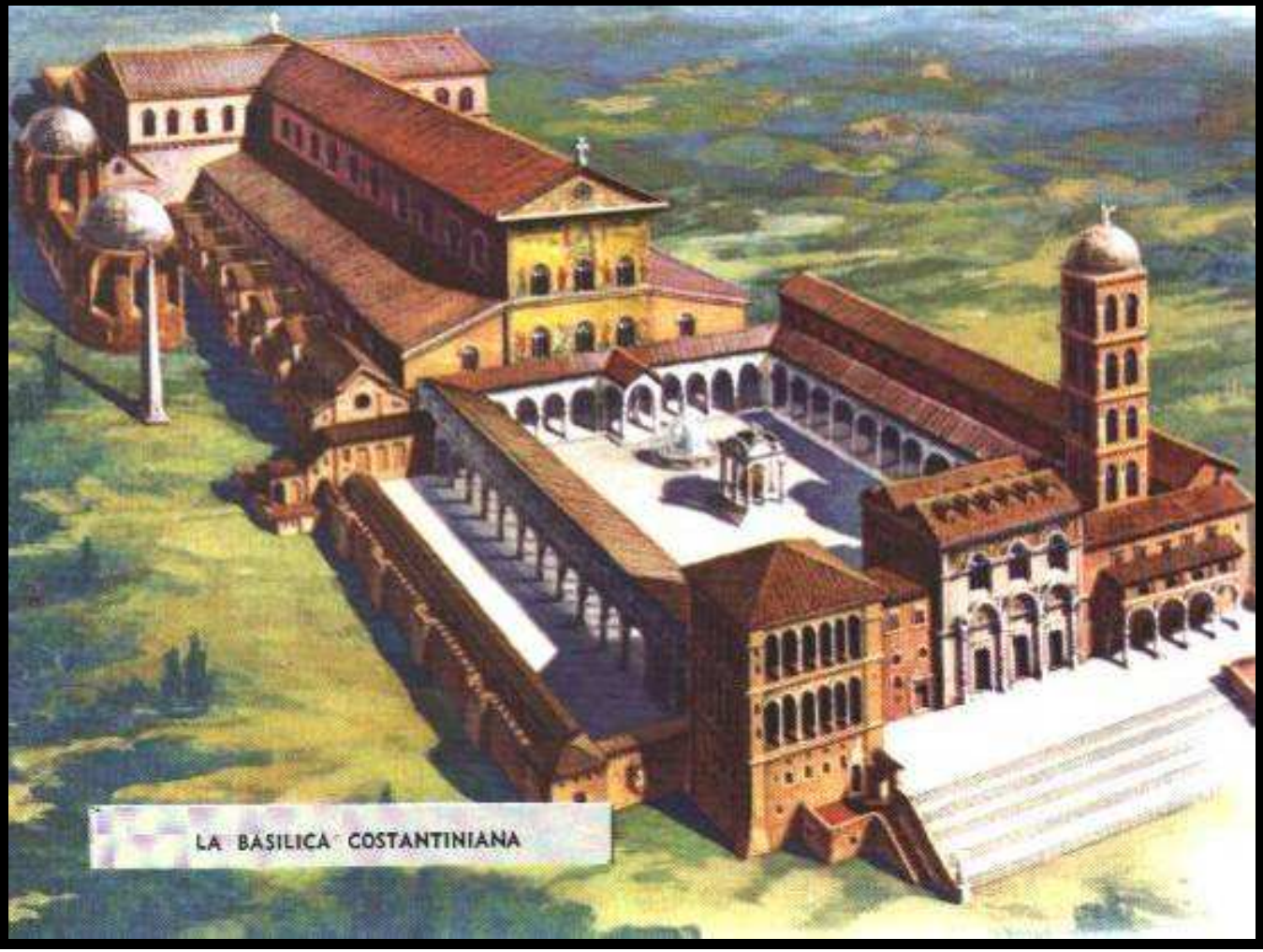

Maxentius bazilikája a Forum Románumon (Constantinus fejezteti be építését)

Metszet és alaprajz: a főhajó felett 3 keresztboltozat magasodott, a mellékhajók 3-3 merőleges (haránt) dongával volt lefedve

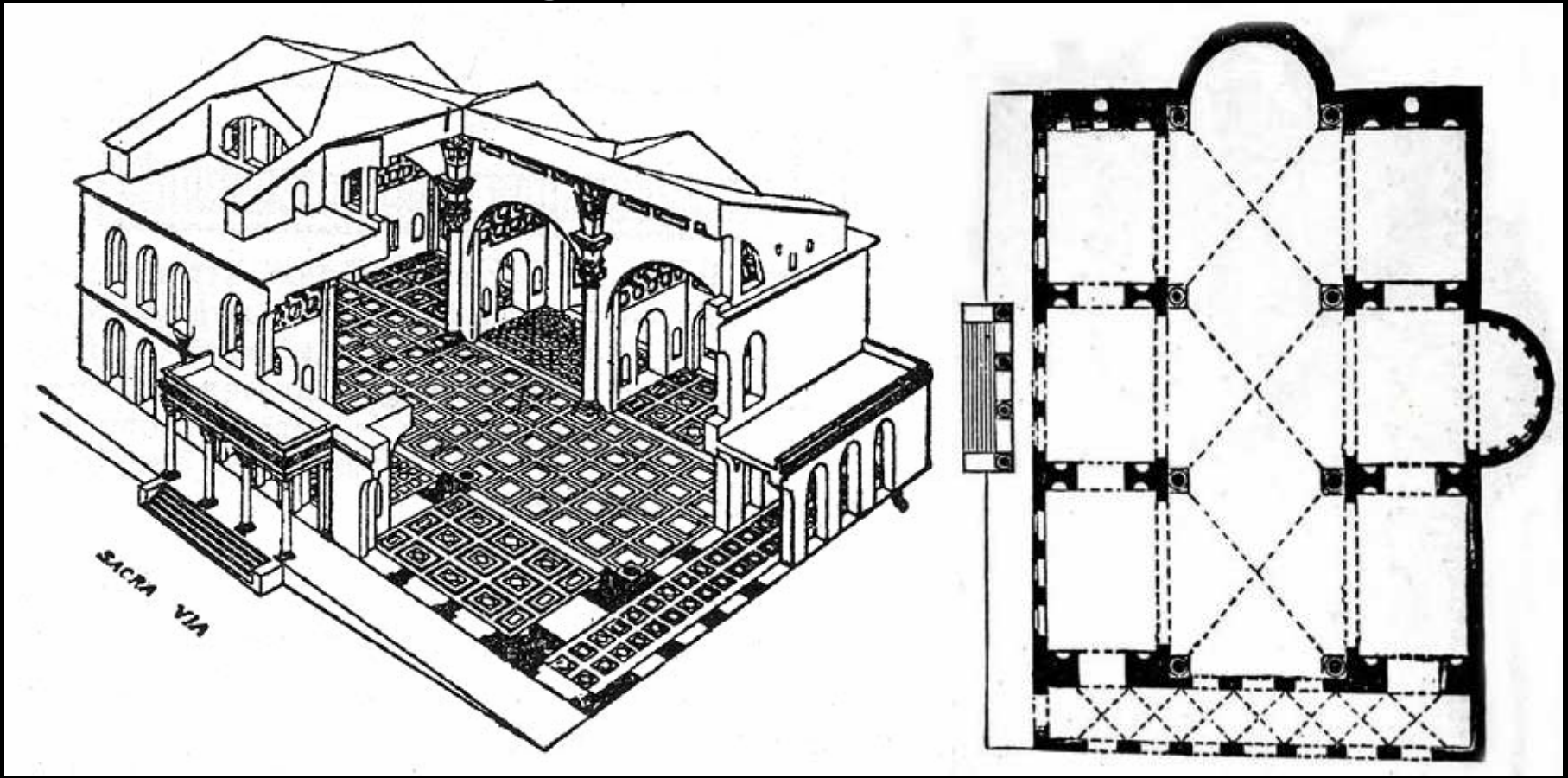

A hatalmas belsőtér végében ült Constantinus hatalmas szobra

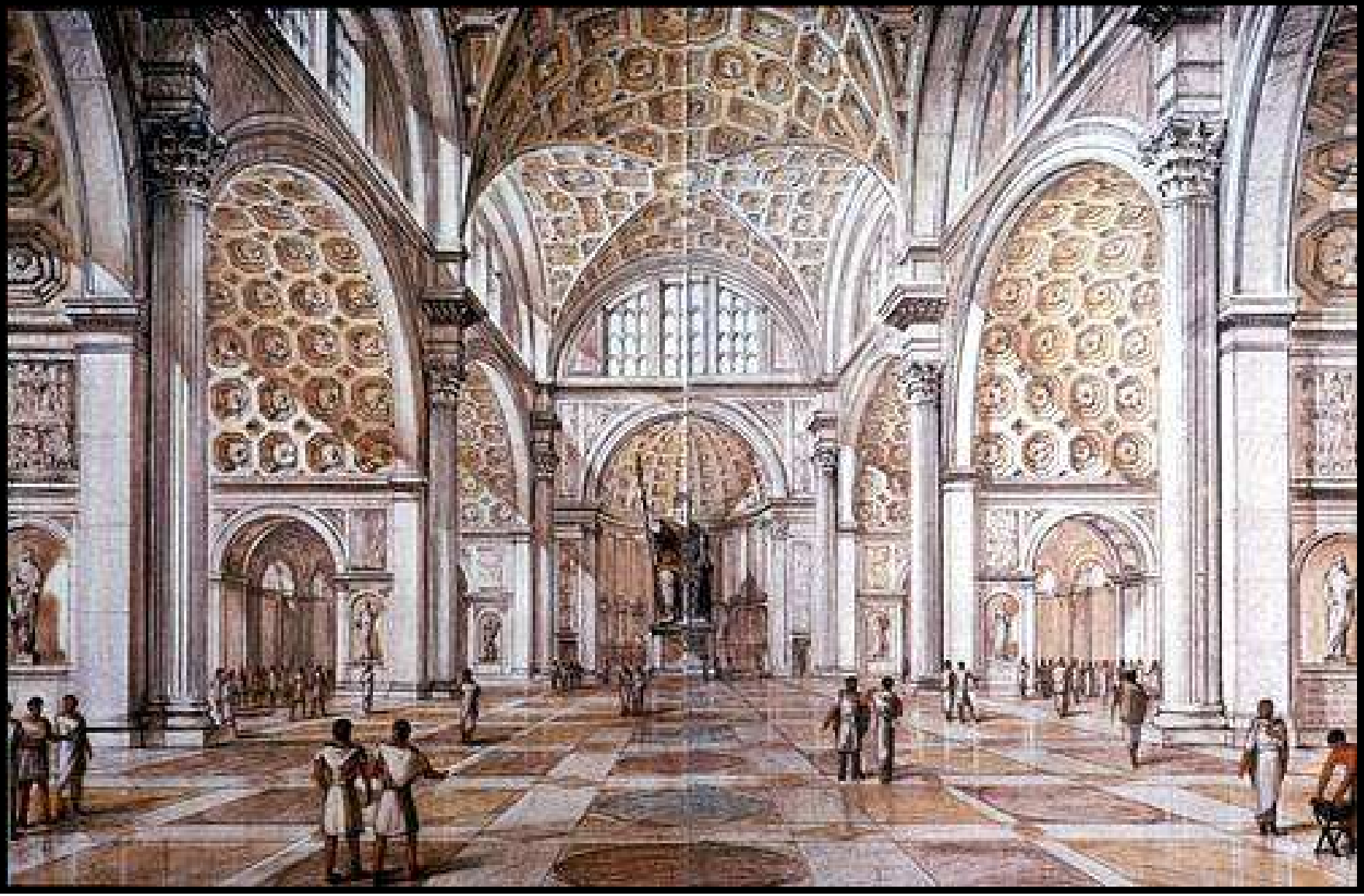

Constantinus kolosszus szobrának maradványai

Constantinus kolosszus szobrának feje

Az épület romjai

Basilica of Maxentius, Rome, 306-312 – Reconstructed interior

A mellékhajók kazettás, óriás dongaboltozatai

e/ Mérnök építészet: utak, hidak, csatornák, vízvezetékek

- Mérnök építészet: közterületeken épülő, kiszolgáló, közvetítő építmények
- Nagyon fejlettek ezen a téren, sok alkotásuk még ma is használható

Utak

Hidak

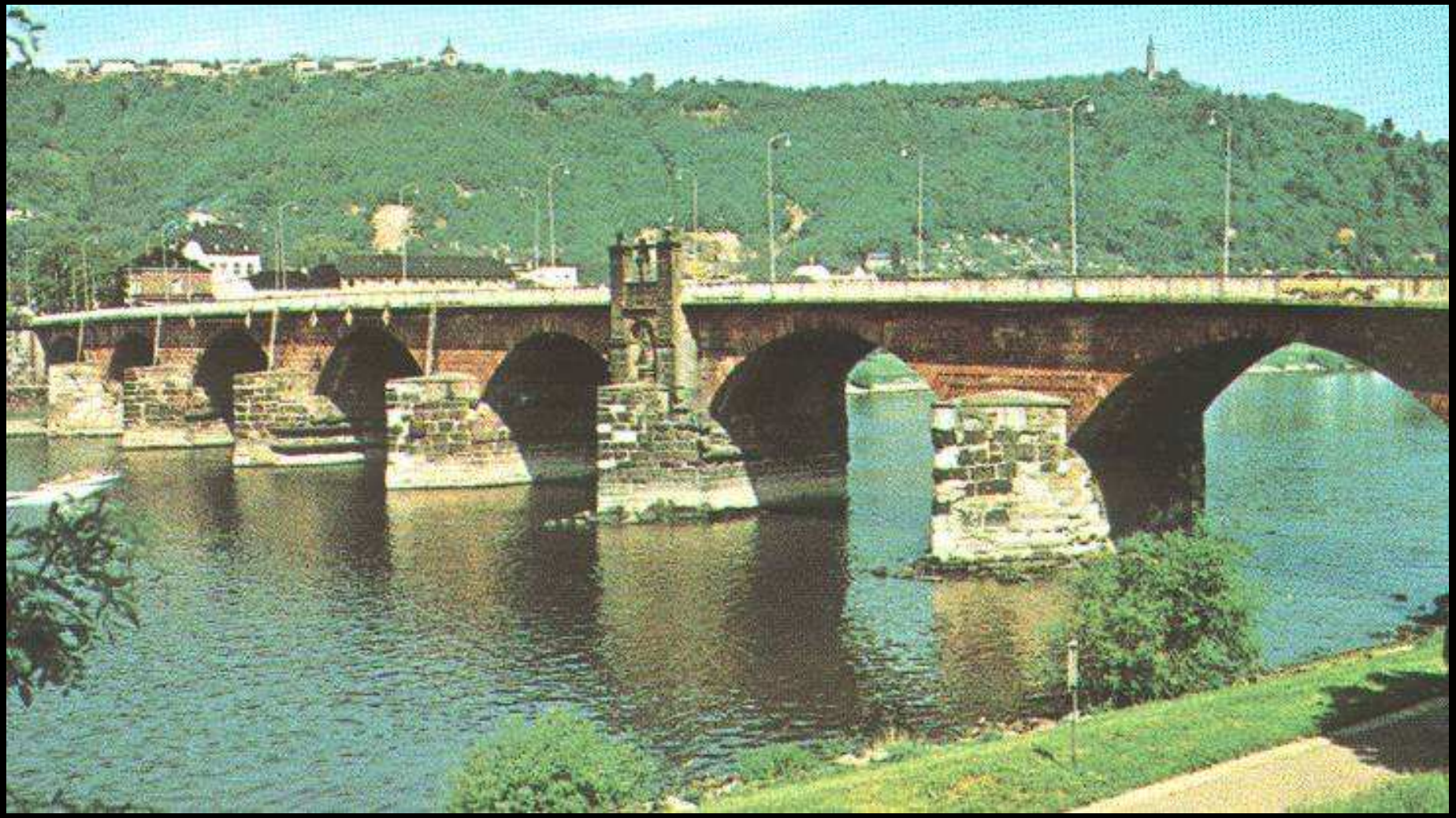

Római vízvezeték, Pont du Gard, Nimes, Franciaország

A Gard folyócskán átívelő vízvezeték és híd

- 3 egymás feletti ívsora van, a legfelső tartja a vízvezeték fedett csatornáját
- Az alsó ívsor utat tart,ami átvezet a folyón

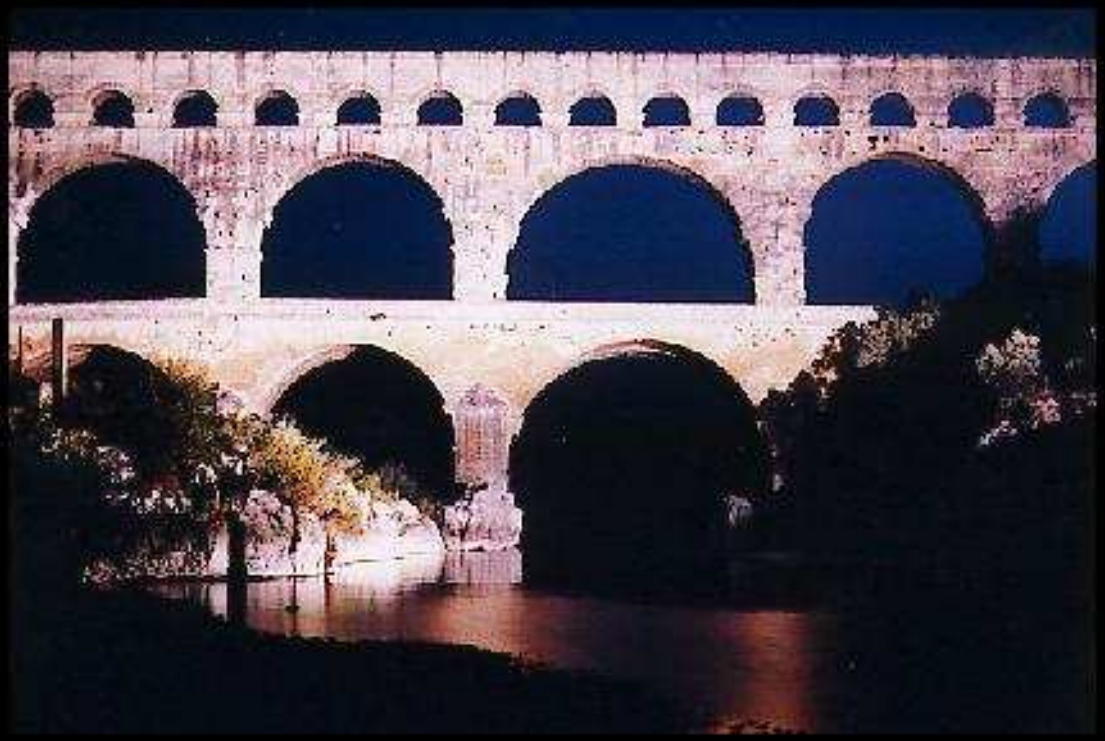

A vízvezeték messziről vezette a friss forrásvizet a városba

Segovia (Spanyolország)

f/ Reprezentatív építmények: diadalívek, diadalkapuk

- Eredetileg a győztes hadvezér vagy császár tiszteletére emelt ideiglenes építmény, majd maradandó anyagokból épített díszes kapu

Titus diadalíve Rómában, 1. sz.

- Korinthoszi vagy kompozit oszlopokkal díszített vaskos pillérei között 1 vagy 3 dongaboltozatos nyílás, főpárkánya felett feliratos koronázó fal (attika)
- Gazdag szobordísz jellemzi

Septimius Severus diadalíve Rómában, 3. sz.

Constantinus diadalíve, 4. sz. e., Róma

Constantinus

- Az egyik legjelentősebb császár a 4. sz. elején
- Ő alapítja a birodalom új, keleti fővárosát, Konstantinápolyt
- Ő engedélyezi a keresztények szabad vallásgyakorlását, halála előtt megkeresztelkedik, ő az első keresztény uralkodó

A Colosseum mellett áll diadalíve

Gazdag szobrászati díszei régebbi korokból származnak, másodlagosan beépítettek

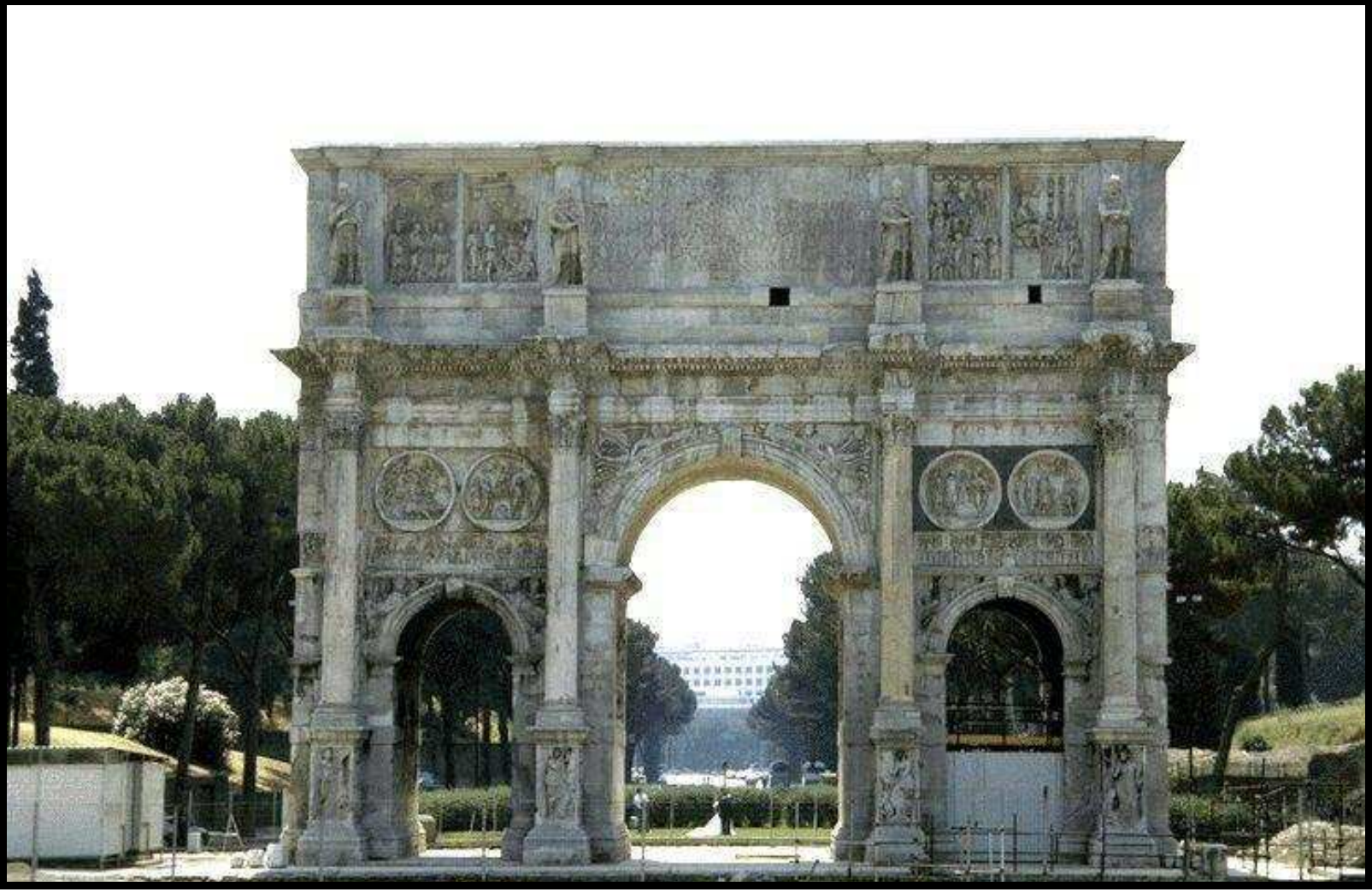

Nem volt elég jó kőfaragó Constantinus korában, vagy tudatosan a régi korok dicsőségét akarja idézni mert a császár uralkodása visszahozta azokat?

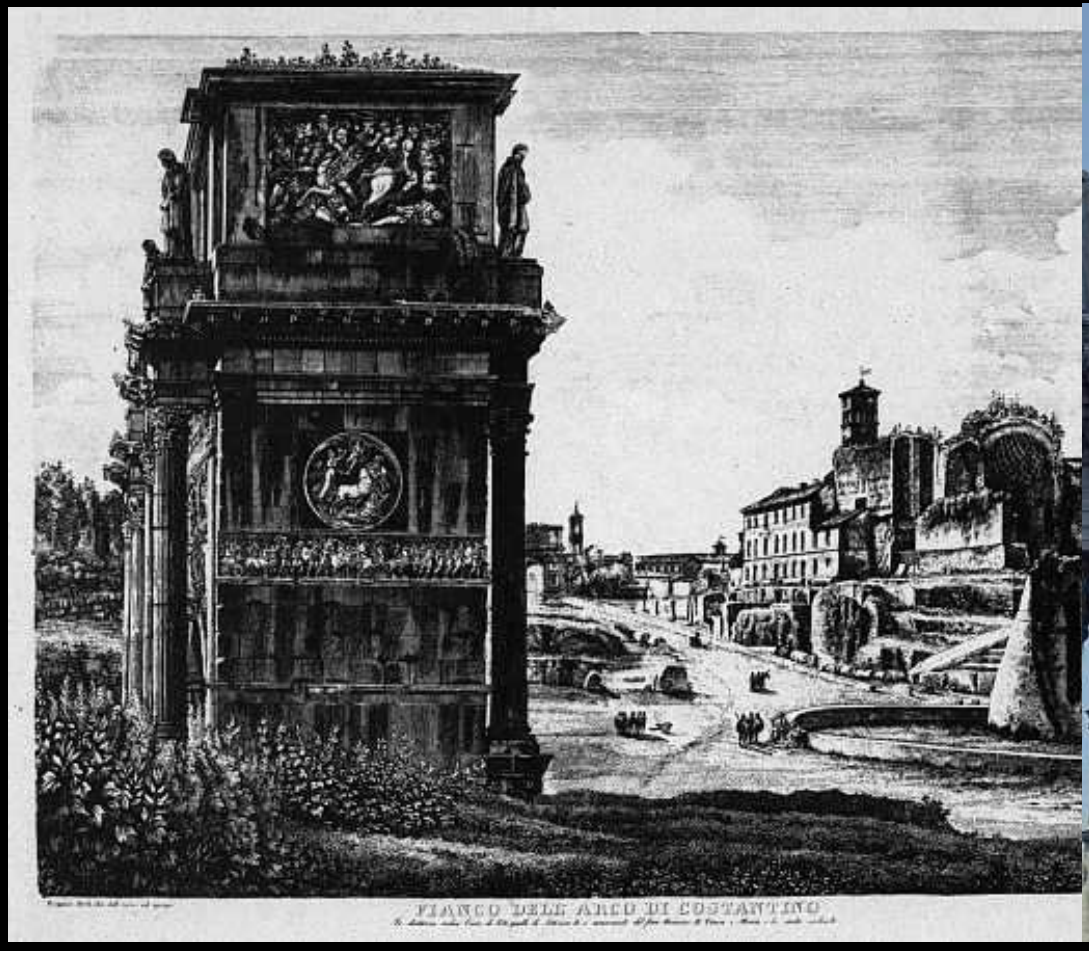

Egy régi ábrázolása

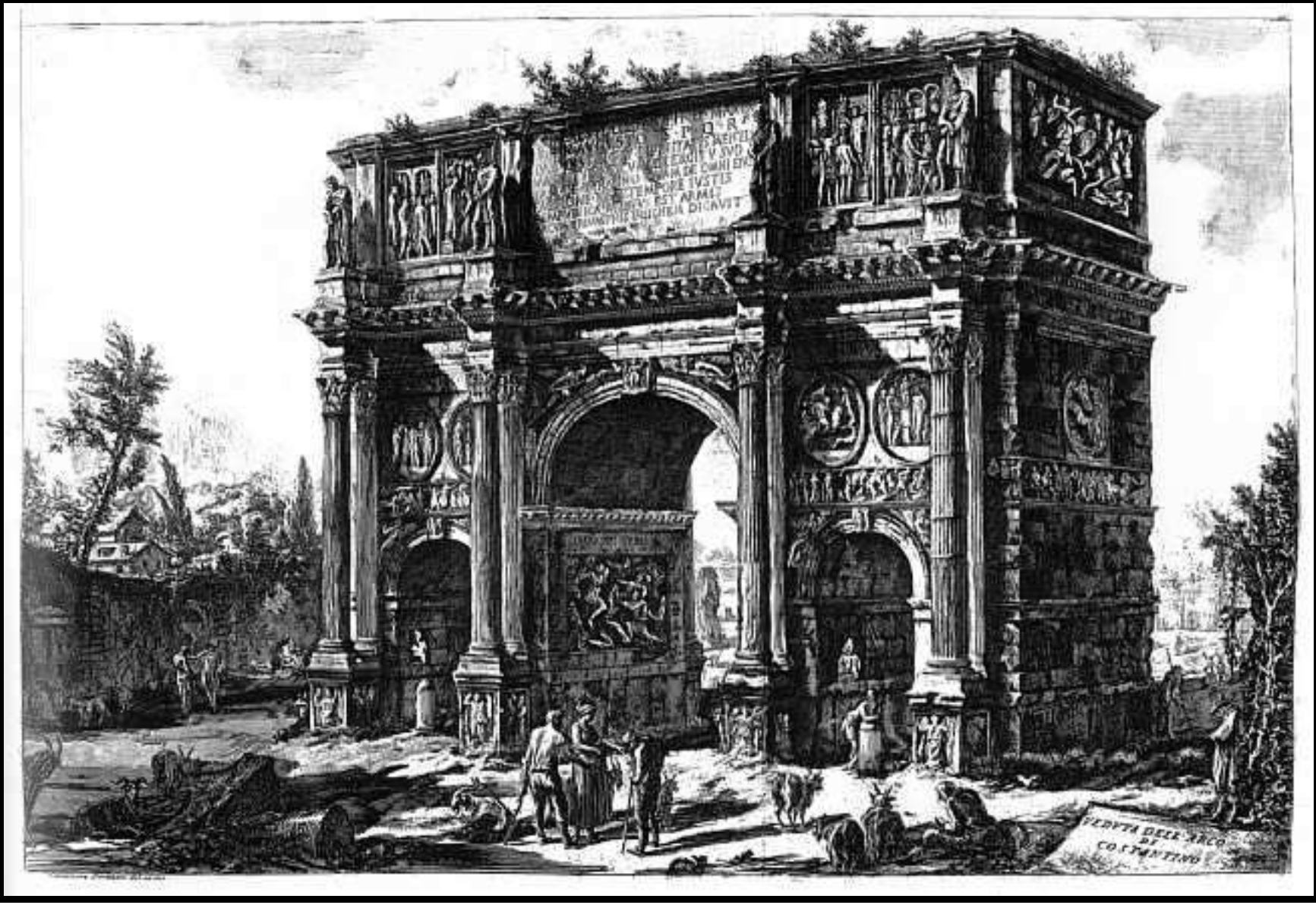

g/ Diadaloszlopok

- A diadalívekhez hasonlóan, egy személy dicsőségét, halhatatlanságát szolgáló építmény, óriás oszlop
- Az oszloptörzs felületén domborműszalag, a tetején az uralkodó szobra

Marcus Aurelius oszlopa Rómában

A császár személyén keresztül a birodalom dicsőítése

- Traianus állíttatott először saját forumán, könyvtár épületek udvarán emelkedett
- A császár temetkező helye is volt, a földszintjén kialakított térben őrizték a császár hamvait

h/ Forum Romanum rekonstrukció

A Capitolium és a Palatinus domb, ez utóbbin telepednek meg először a latin pásztorok, a város első lakói

A köztársaság kori Forum Romanum makettje

A császár kor márványba öltözteti az addig tégla várost – a Forum Romanum és a császár forumok

A politikai és gazdasági élet központja, a város főtere és a birodalom szíve

Itt a népgyűlések szószéke és a törvényhozás épülete, a Curia

Templomok és bazilikák övezik

A Forumon átvezet a Via Sacra („Szent út”)

A Vesta szüzek zárdája és a Vesta-templom

A Via Sacra

A Via Sacra a Colosseumtól indul

A Forum Romanum és környező épületeinek alaprajza

A császár kori Róma makettjének részlete: a Capitolium és környezete

Róma „akropolisza”, a Capitolium

A Colosseum és környezete

Constantinus diadalíve a Colosseum közelében

A Pantheon környéke („Mars-mező”)

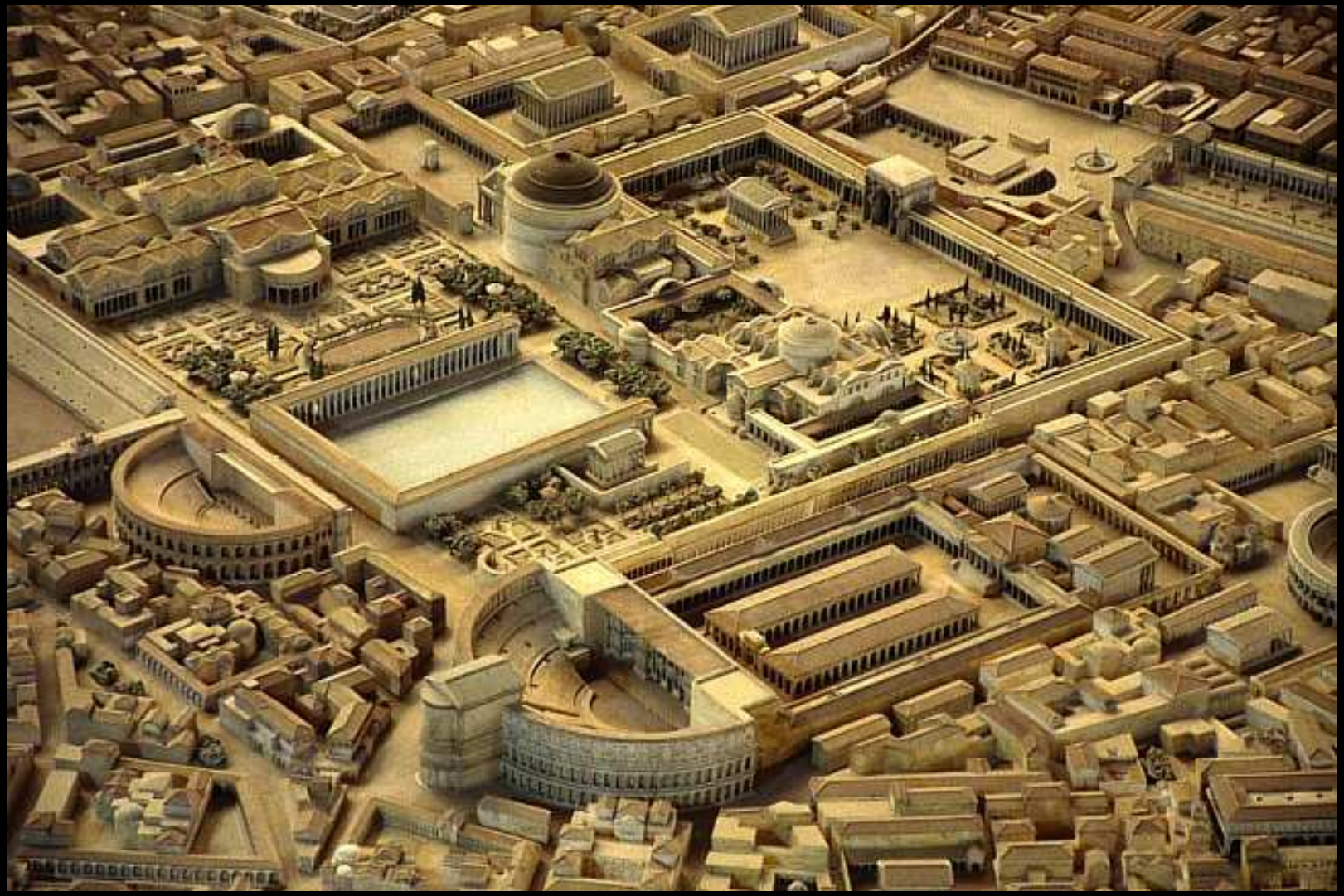

i/ Aquincum

- Pannonia provincia (Dunántúl) is jelentős építészettel rendelkezett, talán legjelentősebb emléke ennek a kornak, Aquincum (a mai Óbuda) régészetileg feltárt maradványai

A birodalmi határ (limes) védelmére épült Aquincum 3 részből állt

- A Hajógyári-sziget magasságában állt a katonák tábora, kőből épített erődje (castrum)
- A castrum mellett nyugatra és délre a katonaváros (kereskedők, veteránok, katonafeleségek)

A katonaváros amfiteátruma

A katonai tábortól északra volt az elrómaisodott helyi lakosság települése, a polgárváros

A polgárváros területe lett leginkább feltárva

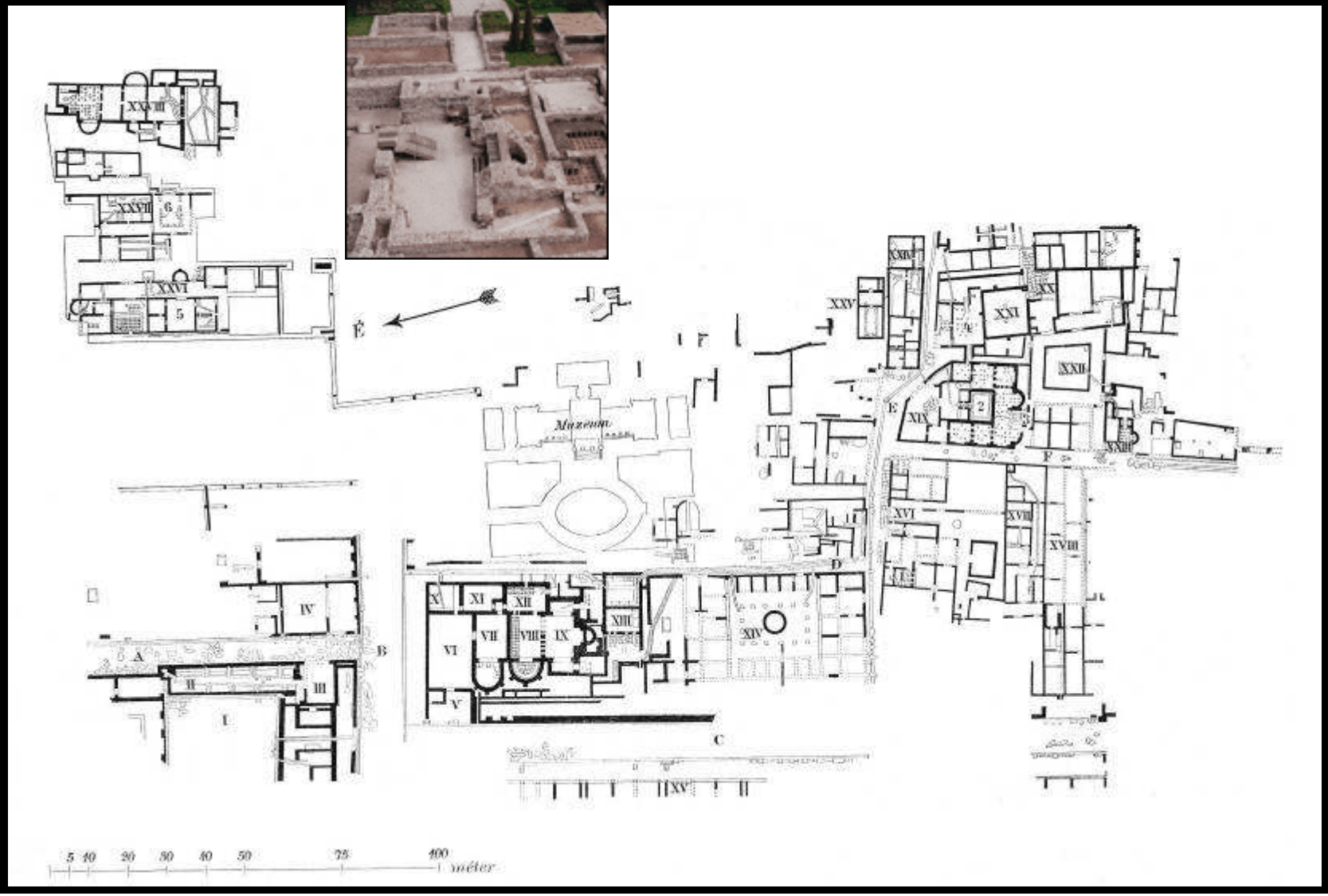

- A polgárváros őrtornyos védőfallal volt kerítve
- 2 egymásra merőleges főutcája volt (a római városok jellemzője)
- 3 közfürdője volt
- Sok temploma ismeretes (pl. Mithras szentélyei, a kései római időkből egy ókeresztény bazilika)

Az értékes leletek egyike, egy vízorgona

j/ Fürdők

- Gyakran hatalmas, összetett alaprajzú épületek
- Különböző rendeltetésű terek: hideg-meleg vizes medencék, sportolásra alkalmas helyek, könyvtár, a kikapcsolódás színterei

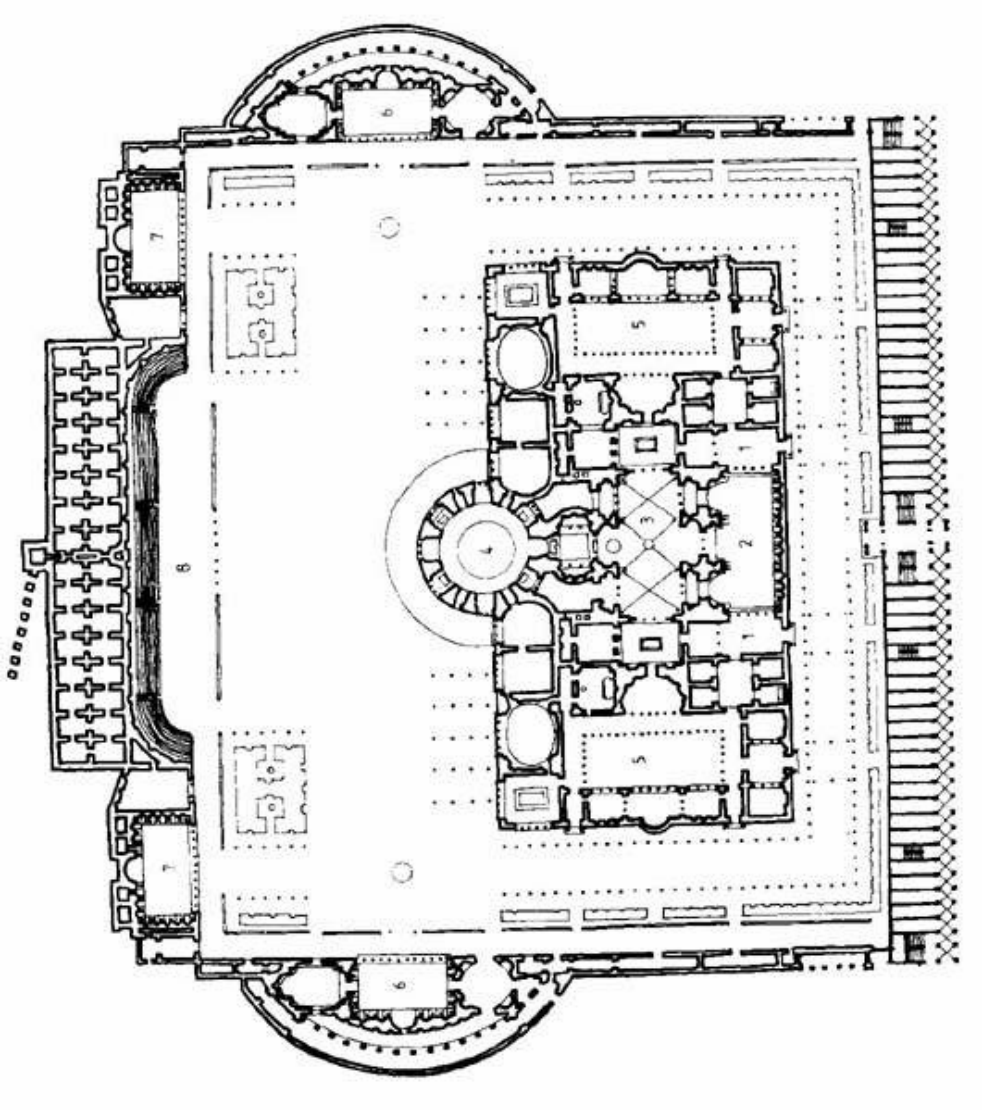

Caracalla fürdője

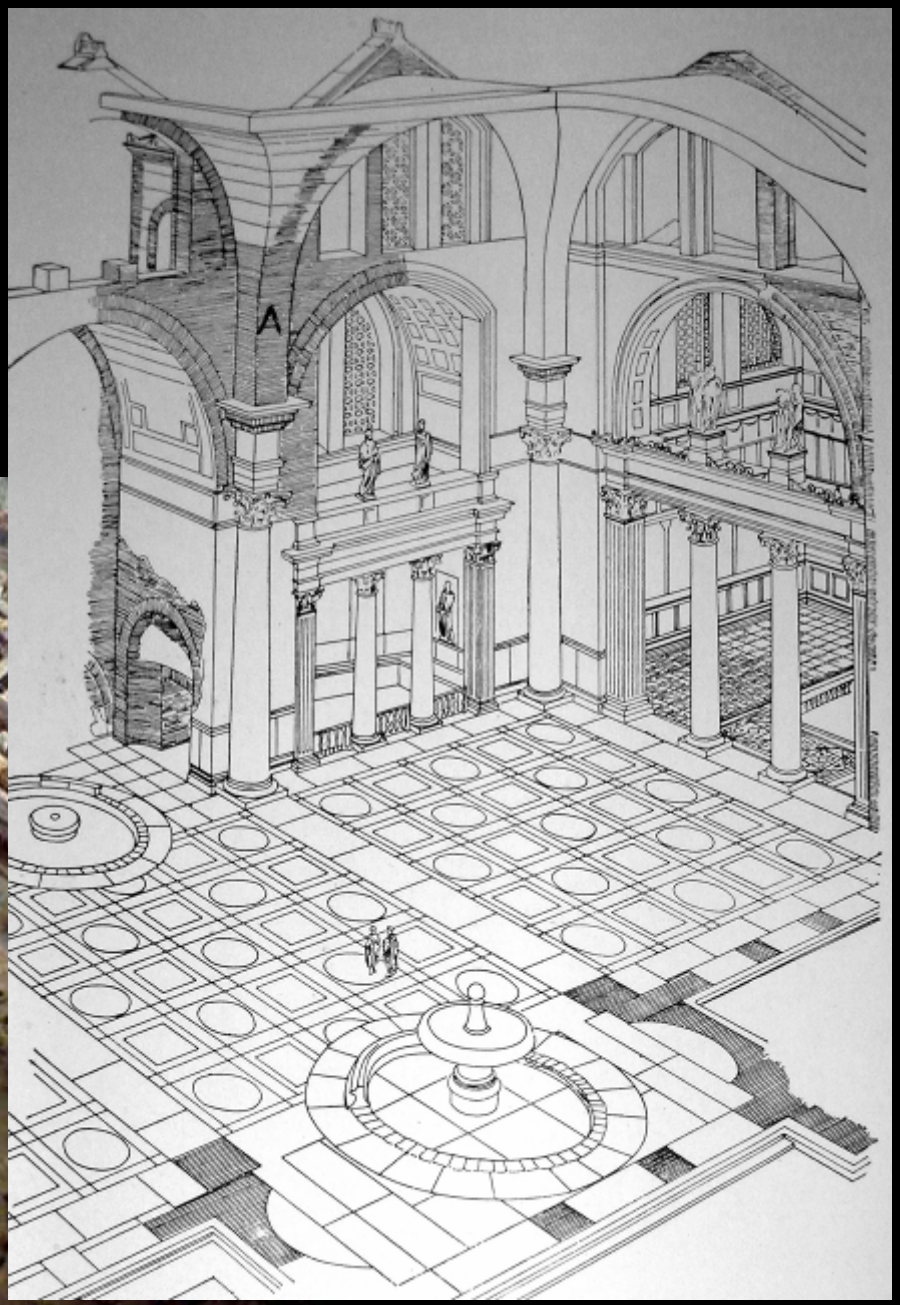

k/ A lakóépületek

- A legkülönbözőbb színvonalú épületek, a folyóvizes, fényűző villák mellett megtaláljuk a nincstelen városi szabadok több emeletes bérlakásait is

Vettiusok háza, 1. sz., Pompei

- A villák jellemző része, az oszlopos folyosóval övezett udvar, az átrium, és az ugyancsak oszlopokkal körülvett kis kert (perisztülion)

A belső udvar kertje (perisztülion)

Átrium

Festett falak, mozaikkal díszített padló

Lakószoba

A konyha